

Strategi för tillsyn över kemikalier i varor

TILLSYN 4/16

Kemikalieinspektionen är en myndighet under regeringen. Vi arbetar i Sverige, inom EU och internationellt för att utveckla lagstiftning och andra styrmedel som främjar god hälsa och bättre miljö. Vi har tillsyn över reglerna för kemiska produkter, bekämpningsmedel och ämnen i varor och gör inspektioner. Vi granskar och godkänner bekämpningsmedel innan de får användas. Vårt miljö kvalitetsmål är Giftfri miljö.

© Kemikalieinspektionen. Stockholm 2016.

ISSN 1654-2355. Artikelnummer: 511 183.

Förord

2010 fick Kemikalieinspektionen ett uppdrag från regeringen att ta fram en strategi för effektiv tillsyn över kemikalier i varor. Uppdraget mynnade ut i en rapport som publicerades i slutet av 2011.

Strategin innehöll bland annat förslag på vilka varutyper Kemikalieinspektionens tillsyn skulle fokusera på, förslag på tillsynsvägledningsinsatser till kommuner samt förslag om samverkan med andra myndigheter och organisationer.

Denna rapport är en uppdaterad version av den strategi som togs fram 2011. Syftet med strategin är att på ett systematiskt sätt beskriva den varutillsyn som Kemikalieinspektionen utför och presentera inriktningen för den framtida varutillsynen.

Strategin har tagits fram av Enheten för tillsyn av bekämpningsmedel och varor. Frida Ramström och Mariana Pilenvik har varit projektledare i arbetet.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Summary	6
1 Inledning.....	7
1.1 Revidering av strategi	7
1.2 Avgränsningar och definitioner.....	7
2 Bakgrund.....	8
2.1 Problembeskrivning.....	8
2.2 Erfarenheter av varutillsyn	8
3 Strategi för varutillsyn.....	13
3.1 Urval för tillsyn.....	13
3.2 Arbetsformer för varutillsyn	23
4 Slutsats.....	27
4.1 Prioriterade varugrupper	27
4.2 Prioriterade företag och branscher	28
4.3 Tillsynsmetodik.....	28
4.4 Samverkan med andra myndigheter	28
Bilaga 1 - Lagstiftning	29
Bilaga 2 – Rapex-sammanställning.....	35
Bilaga 3 – EU-nätverk för varutillsyn	41
Bilaga 4 - Varuprover	43
Ordlista.....	44

Sammanfattning

Denna rapport är en uppdaterad strategi för den tillsyn av kemikalier i varor som Kemikalieinspektionen bedriver. Syftet med strategin är att på ett systematiskt sätt beskriva den varutillsyn som myndigheten utför samt att presentera inriktningen för den framtida varutillsynen.

Under den tid som Kemikalieinspektionen har bedrivit varutillsyn har vi påträffat flest överträdelser av reglerna i varugrupperna *Leksaker och barnavårdsartiklar* samt *Elektriska produkter*. Detta stämmer överens även med andra medlemsländers rapportering av varor som inte uppfyller kraven i lagstiftningen.

Vilka varugrupper vi ska prioritera inom tillsynen baseras på kriterier som innefattar risken att människor eller miljön utsätts för skador, sannolikheten att farliga ämnen kan finnas i en vara samt möjligheten att utöva tillsyn. De varugrupper som vi prioriterar är:

- leksaker och barnavårdsartiklar
- kläder, skor och accessoarer
- elektriska produkter
- byggvaror och inredning
- sport- och fritidsprodukter.

Denna rapport ger mer specifika exempel på varor inom dessa kategorier som bör kontrolleras samt vilka farliga kemiska ämnen i dessa som misstänks finnas i dem.

Vilka företag som ska inspekteras avgörs av vilka varor de släpper ut på marknaden, företagets storlek och tidigare tillsynserfarenheter. Det är särskilt intressant att utföra kontroller av e-handel samt företag som säljer lågprisprodukter.

Viktiga arbetsformer för Kemikalieinspektionens varutillsyn är att fortsätta göra kemiska analyser av varor och att samarbeta med andra myndigheter, både inom Sverige och EU. Ett arbetssätt som bör utvecklas är att i samband med tillsynsinsatser även utföra andra aktiviteter. Exempel på sådana är utbildningar till företag, information till konsumenter och utveckling av lagstiftningen.

Summary

This report is an update of the strategy for the Swedish Chemicals Agency's enforcement of chemicals in articles. The purpose of the strategy is to give a systematic description of the enforcement of articles performed by the Agency, as well as to present the direction of future enforcement of articles.

During the enforcement monitored by the Agency regarding chemicals in articles, most non-compliance with legislation has been found in *Toys and childcare articles* and *Electrical products*. These results correspond to data reported by other member states.

Which categories of articles that should be prioritised for enforcement is based on criteria for the risk that people or the environment are subjected to harm, the probability that a dangerous substance can be found in an article and the possibility for the Agency to practice enforcement. The categories of articles prioritised by the Agency are:

- toys and childcare articles
- clothing, shoes and accessories
- electrical products
- building material and furnishing
- hobby and sports equipment.

The present report gives specific examples of articles within the categories that should be controlled and which dangerous substances that may be found in these products.

Which companies that are to be inspected are decided by what articles they put on the market, the size of the company, and by experience from previous enforcement. Especially interesting is e-commerce as well as companies selling low price articles.

At the Swedish Chemicals Agency, important work models for the enforcement of articles are to continue to do chemical analyses and to cooperate with other authorities, both within Sweden and the EU. A work model that should be developed is to combine enforcement with other activities, such as education for companies, information to the general public and further development of legislation.

1 Inledning

2010 gav regeringen Kemikalieinspektionen i uppdrag att ta fram en strategi för effektiv tillsyn över kemikalier i varor. Strategin innehöll bland annat förslag på vilka varutyper vår tillsyn skulle fokusera på, förslag på insatser i tillsynsvägledningen till kommuner samt förslag om samverkan med andra myndigheter och organisationer. Uppdraget mynnade ut i en rapport som publicerades i slutet av 2011¹.

Denna rapport är en uppdaterad version av den strategi som togs fram 2011. Syftet med strategin är att på ett systematiskt sätt beskriva den varutillsyn som vi utför och presentera inriktningen för den framtida varutillsynen.

1.1 Revidering av strategi

Under de fyra år som har gått sedan den ursprungliga strategin togs fram har det hänt flera saker som påverkar tillsynen, vilket ger anledning att uppdatera strategin. Bland annat har ny lagstiftning på området trätt i kraft och varutillsynen har fått ökade resurser. Intresset från media och konsumenter har också ökat samt engagemanget hos de kommunala tillsynsmyndigheterna för dessa frågor är större.

Med anledning av detta har rapporten fått en annan struktur än den tidigare strategin. Avsnittet om prioritering av varugrupper är kvar men har uppdaterats. Den del som handlade om arbetsformer inom tillsynen har uppdaterats. Rapporten avslutas med ett kapitel om slutsatser där vi beskriver inriktningen för den framtida varutillsynen.

1.2 Avgränsningar och definitioner

Strategin är avgränsad till att endast behandla de områden och varugrupper där Kemikalieinspektionen har ett tillsynsansvar. Vårt tillsynsansvar för varor omfattar *utsläppande på marknaden* och i den föreslagna strategin berörs därför inte *användning* av varor. Vi har tillsyn över varor som släpps ut på marknaden i alla led i leverantörskedjan och därför kan alla företag i en sådan kedja beröras av tillsynen.

Kommunerna, däremot, har endast tillsynsansvar över företag som inte är primärleverantörer, alltså så kallade distributörer som köper varor från andra svenska företag och sedan säljer dem vidare. Kommunerna delar detta tillsynsansvar med oss.

Vissa varor faller under andra tillsynsmyndigheters områden, till exempel material som kommer i kontakt med livsmedel (Livsmedelsverket) och personlig skyddsutrustning (Arbetsmiljöverket/Konsumentverket). Dessa behandlas inte i denna rapport. Inte heller tillsynsvägledning tas med i denna rapport eftersom sådant material finns i vår *Plan för tillsynsvägledning*².

Definitionen av en vara i EU:s kemikalielagstiftning³ lyder: ”vara: ett föremål som under produktionen får en särskild form, yta eller design, vilken i större utsträckning än dess kemiska sammansättning bestämmer dess funktion.” Vi använder samma definition av vara i denna rapport och rapporten berör endast sådana föremål.

¹ Kemikalieinspektionen, Rapport 4/11 – *Strategi för effektiv tillsyn över kemikalier i varor – Rapport från ett regeringsuppdrag*

² Kemikalieinspektionen, Tillsyn 5/15 – *Plan för tillsynsvägledning för åren 2016–2018*

³ Reach-förordningen (EG) nr 1907/2006, artikel 3.3

I rapporten nämns ett antal olika lagstiftningar såsom Reach-förordningen, POPs-förordningen, Biocid-förordningen och RoHS-direktivet. Lagstiftningarnas fullständiga namn och vilka ämnen de omfattar finns beskrivet i bilaga 1.

2 Bakgrund

2.1 Problembeskrivning

Kemiska ämnen tillsätts för att ge material och varor särskilda funktioner eller egenskaper. Det kan vara ämnen som ger smuts- och vattenavvisande ytor, ämnen som gör plast mjuk, flamskyddsmedel som försvårar antändning eller färgämnen som ger materialet ett önskvärt utseende. Varor kan också ytbehandlas med färger och lacker och delar av varor kan sammanfogas med exempelvis lim. Varor kan även innehålla rester av ämnen som använts i tillverkningsprocessen men som inte längre har någon funktion att fylla, till exempel smörjoljor. Vissa varor behandlas med biocider för att få olika egenskaper, såsom skydd mot dålig lukt i sportkläder. Det innebär att kemikalier finns i alla varor och så småningom också i avfallet när varorna kastas. Ämnena påverkar människor och miljö under varans hela livscykel – vid tillverkning, användning och vid avfallshantering.

Analyser av inomhusdamm har visat att damm kan innehålla ett flertal kända farliga ämnen och att dessa kan komma från just varor⁴. Datorer och TV-apparater kan ge ifrån sig flamskyddsmedel till inomhusluften. Flamskyddsmedlet fastnar i dammpartiklar som människor kan få i sig via inandning⁵. Om varor kommer i direkt kontakt med huden, som i fallet med kläder, kan ämnen som frigörs i vissa fall tas upp direkt av huden. I analyser av människors blod har man hittat främmande kemiska ämnen som till exempel DDT, PCB, bly, kvicksilver, kadmium, perfluorerade ämnen, metaboliter av ftalater och bisfenol A.⁶ Analyserna visar på en storskalig spridning i miljön av dessa ämnen, bland annat från varor, och en exponering som vi som individer inte kan värja oss ifrån.

Barn riskerar att utsättas ännu mer för kemiska ämnen än vuxna. Barn upptäcker världen krypande på golv, de stoppar fingrar och händer i munnen och undersöker saker genom att suga och smaka på dem. Barn äter och dricker mer samt andas snabbare än vuxna i förhållande till sin kroppsvikt och kan därför få i sig högre halter främmande ämnen än vuxna. Eftersom barnens kroppar fortfarande utvecklas är de också extra känsliga för vissa kemikaliers hälsofarliga effekter.⁷

I Kemikalieinspektionens *Handlingsplan för en giftfri vardag* för åren 2015-2020 är skydd av barn och unga fortsatt i fokus. Handlingsplanen tar även upp kemikalier i varor som en av de stora utmaningarna i det fortsatta arbetet för en giftfri miljö.⁸

2.2 Erfarenheter av varutillsyn

Kemikalieinspektionen har arbetat med varutillsyn sedan 2008. Arbetet har skett i projektform med fokus på fyra prioriterade varugrupper. I Tabell 1 visas projekt som vi genomfört i

⁴ Naturskyddsföreningen. Rapport Home sweet home? – gifter under sängen

⁵ de Wit, C., Thuresson, K., Björklund, J. (2008). *Brominated Flame Retardants and Perfluorinated Compounds in Air and Dust from Indoor Environment in Stockholm*. Institutionen för Tillämpad Miljövetenskap, Stockholms Universitet. Stockholms stads rapportserie Nya gifter – nya verktyg. ISSN1653-9168.

⁶ Naturvårdsverket (2014) Gifter och miljö. Om påverkan på yttre miljö och människor.

⁷ Kemikalieinspektionen Rapport Nr 8/13 *Barns exponering för kemiska ämnen i förskolan*.

⁸ Kemikalieinspektionen Rapport Nr 5/14 *Handlingsplan för en giftfrivardag 2015-2020 Skydda barnen bättre*

tillsynen av de prioriterade varugrupperna. Nästan alla projekt har innefattat analyser efter begränsade ämnen i varor och en del projekt har även inkluderat kontroll av märkning och dokumentation.

Tabell 1. I tabellen visas de tillsynsprojekt inom varutillsyn som Kemikalieinspektionen har bedrivit med fokus på olika varugrupper.

Kläder, skor och accessoarer	Leksaker och barnvårdsartiklar	Elektriska produkter	Bygg och inredning	Övriga varor
2008 Smycken, knappar, armbandsur och spännen	2009 Mjuka plastleksaker, elektriska leksaker	2008 Blandad hemelektronik	2012 Golv och mattor	2010-2012 Diversevaror (främst mjukplast)
2009 Skor och skotillbehör	2010 Elektriska leksaker	2009 Blandad hemelektronik	2013 Stoppade möbler och sittsäckar	2013 Sportartiklar
2009-2010 Jeans	2010 Barnvagnar och barnvagnstillbehör	2010 Blandad hemelektronik	2013 Oljelampor	2014 Plastvaror
2010 Läderhandskar	2011 Maskeradartiklar, badleksaker, mjuka plastleksaker, elektriska leksaker	2011 Hörlurar	2014 Spånskivor	2014 Biocidbehandlade varor
2010 Smycken	2012 Mjuka plastleksaker från marknader	2011 Blandad hemelektronik	2014 Inredningstextil	2015 Plastvaror
2012 Smycken från marknader	2012 Utklädningskläder, masker, peruker (brännbarhet)	2012 Blandad hemelektronik	2015 Varor i badrum	
2012-2013 Barnsmycken	2012 Blöjor	2013 Hårfönar och hårtänger		
2012 Plastskor	2012 Bilbarnstolar	2013 Blandad hemelektronik		
2013 Hudnära plagg	2012-2013 Elektriska leksaker, leksaker av mjukplast, hårdplast, textil och trä samt maskeradartiklar. Barnvårdsartiklar. Tillsammans med Konsumentverket och Elsäkerhetsverket.	2014 Mobiler och surfplattor		
2014 Smycken i detaljhandeln. Tillsammans med kommunerna.	2013 Elektriska leksaker, maskeradkläder	2014 Blandad hemelektronik		
2015 Kläder och skor	2015 Blandade leksaker och barnvårdsartiklar	2014 Stavmixrar		
		2015 Hushållsapparater, spelkontroller, lågprisel elektronik		

2.2.1 Erfarenheter från kemiska analyser

I Kemikalieinspektionens varutillsyn har flest överträdelser av reglerna skett i varugrupperna *Leksaker och barnvårdsartiklar* samt i *Elektriska produkter*. Den vanligaste bristen för leksaker är att de innehåller någon av ftalaterna förbjudna i Reach-förordningen (DEHP, DBP, BBP, DINP, DIDP, DNOP) eller att elektriska leksaker innehåller bly i lödningar. Bly är begränsat i RoHS-direktivet, men är det ämne vi oftast hittar i elektriska produkter.

En annan vanlig brist finns i varor som är gjorda helt eller delvis av mjuk plast. Dessa kan innehålla kortkedjiga klorparaffiner (SCCP) som är förbjudna i alla typer av varor genom POPs-förordningen. I Tabell 2 finns exempel på vilka ämnen som hittats i tillsynen av de olika prioriterade varugrupperna. Ämnena är antingen begränsade genom lagstiftning eller upptagna på kandidatförteckningen i Reach-förordningen. En sammanställning av samtliga analysresultat från vår tillsyn under åren 2008-2013 samt under 2014-2015 finns samlat i rapporter som finns tillgängliga på vår webbplats.^{9,10}

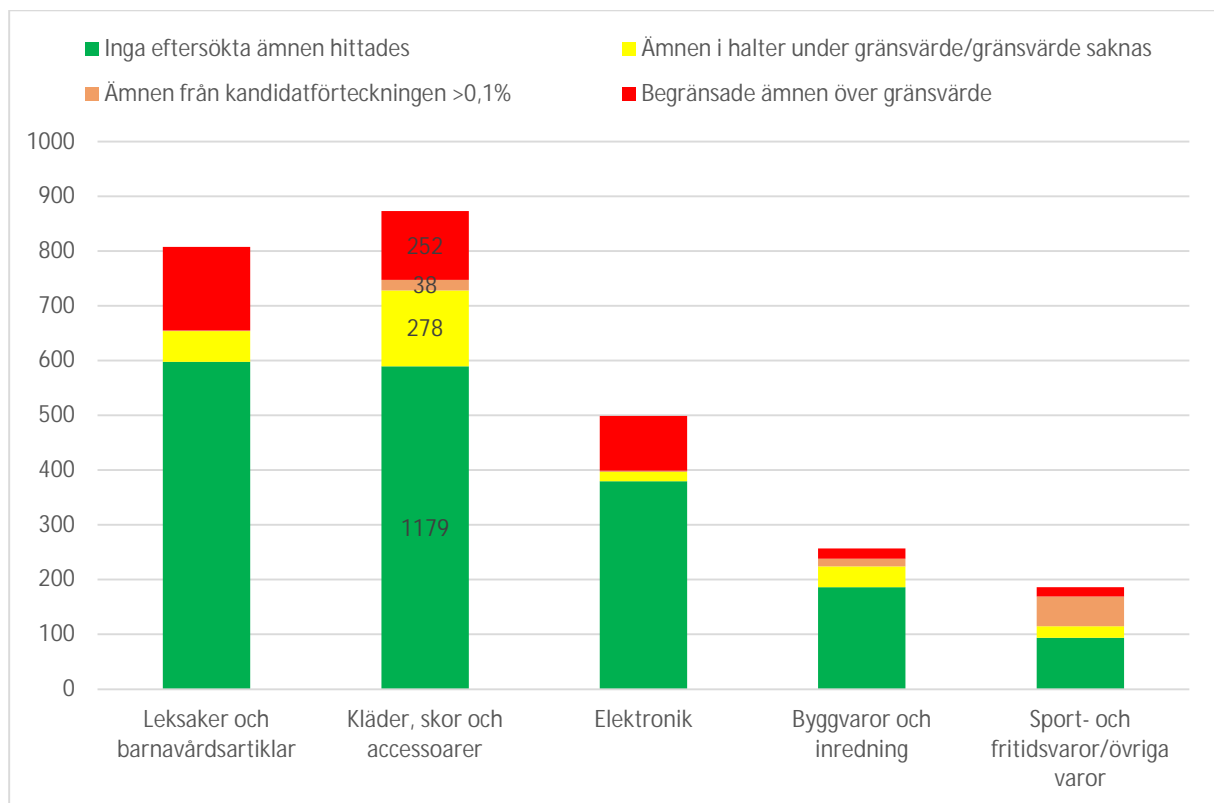
Tabell 2. I tabellen visas exempel på ämnen som har hittats i olika varor i Kemikalieinspektionens varutillsyn.

Begränsade ämnen hittade i Kemikalieinspektionens varutillsyn	
Leksaker och barnvårdsartiklar	<ul style="list-style-type: none">• Ftalater och kortkedjiga klorparaffiner i mjuka plastleksaker• Bly, kadmium och PBDE i elektriska leksaker• Azofärgämnen i leksaker av textil• Bly och kadmium i metalldelar på leksaker respektive maskeraddräkt
Kläder, skor och accessoarer	<ul style="list-style-type: none">• Nonylfenoletoxilater och azofärgämnen i textila material• Ftalater i plasttryck och andra plastmaterial• Bly, kadmium och ftalater i plastskor• Nickel, kadmium, bly och kvicksilver i smycken• Sexvärt krom i läderhandskar och skor
Elektriska produkter	<ul style="list-style-type: none">• Bly, kadmium, PBDE, kortkedjiga klorparaffiner och ftalater i elektriska produkter
Inredning och byggmaterial	<ul style="list-style-type: none">• Ftalater och kortkedjiga klorparaffiner i plastgolv och konsumentvaror i plast• PBDE, ftalater och nonylfenoletoxilater i möbelklädsel• HBCDD i fyllning till sittsäckar• Oljelampor som inte uppfyller säkerhetskrav gällande utformning• Ftalater och azofärgämnen i inredningstextil• Formaldehyd i träskivor
Sport- och fritidsvaror	<ul style="list-style-type: none">• Ftalater, kortkedjiga klorparaffiner, bly och kadmium i diverse plastvaror• Ftalater och kortkedjiga klorparaffiner i sportartiklar
Förpackningar	<ul style="list-style-type: none">• Kadmium i plastförpackningar

⁹ Kemikalieinspektionen Tillsyn 5/14

¹⁰ Kemikalieinspektionen Tillsyn 1/16

Figur 1 nedan ger en översikt av hur många varor av olika sorter som har analyserats i de olika varugrupperna under 2008 till 2015. Grön färg visar det antal varor där inga eftersökta ämnen hittades. Gul färg visar de antal varor där ämnen hittades i halter under gränsvärden, alternativt att gränsvärde i lagstiftningen saknades. Orange indikerar antalet varor som innehöll ett ämne upptaget på kandidatförteckningen i en halt över 0,1 viktprocent. Röd färg anger de varor som innehöll begränsade ämnen i halter som överskred gränsvärdet i lagstiftningen. Stapeln för kläder, skor och accessoarer är halverad eftersom antalet analyserade varor i denna grupp var så stort (särskilt för smycken). Rätt siffror anges på respektive färg i denna stapel.

Figur 1. Figuren visar hur många varor som har analyserats i de olika varugrupperna under 2008-2015.

2.2.2 Erfarenheter från kontroll av märkning och dokumentation

Krav på dokumentation och märkning har funnits för leksaker sedan 2011 och för elektriska produkter sedan 2013 genom direktivet om leksakers säkerhet respektive RoHS-direktivet. Elektriska produkter och leksaker ska vara märkta med CE-märke, identifieringsnummer och kontaktuppgifter till tillverkare och importör. Tillverkare ska även ta fram teknisk dokumentation som beskriver hur produkten uppfyller kraven i lagstiftningen. Tillverkaren ska också upprätta ett dokument där hen intygar att kraven i relevant lagstiftning är uppfyllda, en så kallad EU-försäkran om överensstämmelse (Declaration of Conformity, DoC).

I varutillsynen har Kemikalieinspektionen kontrollerat teknisk dokumentation för leksaker i ett fåtal projekt medan vi har gjort kontroller av märkning och av EU-försäkran om överensstämmelse flera gånger, både för leksaker och för elektriska produkter. Resultaten från dessa projekt visar att kunskapen om dokumentations- och märkningskraven generellt är låg hos många företag.

Erfarenheten från tillsynen visar många exempel på att företag kan visa upp dokumentation som visar att en produkt uppfyller lagkraven. Dock visar den kemiska analysen av förbjudna ämnen i produkten något annat. Dokumentationskontroll är ett bra komplement till kemiska analyser men den kan därför inte ersätta analyserna.

Även varor som är behandlade med en biocid och säljs med ett påståande om en biocideffekt (till exempel *antibakteriell* eller *motverkar dålig lukt*) ska vara märkta. Reglerna för detta finns i biocidförordningen och började gälla 2013. Kontroll av den här typen av märkning har gjorts i flera projekt. Väldigt få produkter har varit korrekt märkta i dessa kontroller.

3 Strategi för varutillsyn

3.1 Urval för tillsyn

3.1.1 Omvärldsanalys

Ny lagstiftning

Lagstiftning som reglerar kemiska ämnen i varor är relativt nytt och det har saknats regler för många farliga ämnen. Det pågår mycket arbete om detta på EU-nivå vilket resulterar i nya regleringar för ämnen i varor. Detta innebär att det inom tillsynen ges möjlighet att kontrollera ett bredare spektrum av varor och ämnen. Det medför krav på ökade resurser och ökad kompetens hos Kemikalieinspektionen och övriga tillsynsmyndigheter. Nedan nämns några lagstiftningar där nya regler som begränsar ämnen i varor är beslutade och de sammanfattas i Tabell 3.

Tabell 3. Exempel på lagstiftningar med nya/kommande regler som berör kemikalier i varor.

Lagstiftning	Ämne/-n	Typ av varor	Tidpunkt
Reach-förordningen: begränsning (Bilaga XVII)	Sexvärt krom	Lädervaror för konsumenter med långvarig kontakt med huden/munhålan	1 maj 2015
Reach-förordningen: begränsning (Bilaga XVII)	Polycykliska aromatiska kolväten (PAH)	Konsumentvaror av plast eller gummi med direkt och långvarig/upprepad kontakt med huden	27 dec 2015
Reach-förordningen: begränsning (Bilaga XVII)	Bly	Konsumentvaror åtkomliga för barn	1 juni 2016
Reach-förordningen: begränsning (Bilaga XVII)	Nonylfenoletoxilat/ Nonylfenol (NPEO/NP)	Tvättbara textilvaror	3 feb 2021
Reach-förordningen: kandidatförteckningen	Flertal ämnen	Alla varor	Juni/dec varje år
RoHS-direktivet	Ftalaterna DEHP, BBP, DBP, DIBP	Mjuka plastdelar i elektriska och elektroniska produkter	22 juli 2019
Leksaksdirektivet	BIT (konserveringsmedel)	Fingerfärg (eventuellt andra kemiska leksaker)	24 maj 2017
	MI/MCI (konserveringsmedel)	Fingerfärg (eventuellt andra kemiska leksaker)	24 nov 2017
	Formamid	Leksaker av skumgummi (till exempel pusselmattor)	24 maj 2017

I Reach-förordningen finns det två delar som främst påverkar kemikalier i varor: begränsningar i bilaga XVII och kandidatförteckningen. Det finns fyra relativt nyligen beslutade begränsningar som gäller för vissa varor: sexvärt krom, polycykliska aromatiska kolväten (PAH), bly och nonylfenoletoxilat/nonylfenol (NPEO/NP). Reglerna gäller olika typer av konsumentvaror (se detaljer i tabellen ovan). När det gäller kandidatförteckningen så uppdateras den två gånger om året med nya ämnen av vilka en del är relevanta för varor.

RoHS-direktivet begränsar vissa ämnen i elektriska och elektroniska produkter. Det har tidigare omfattat bly, kadmium, sexvärt krom, kvicksilver och de bromerade flamskyddsmedlen (ämnesgrupper) polybromerade bifenyler (PBB) och polybromerade difenyletrar (PBDE). Från och med 22 juli 2019 omfattar det även ftalaterna DEHP, BBP, DBP och DIBP (22 juli 2021 för medicintekniska produkter samt övervaknings- och kontrollinstrument).

Inom Leksaksdirektivet finns det möjlighet för medlemsländer att komma överens om sänkta gränsvärden för så kallade CMR-ämnen (carcinogena, mutagena och reproduktionstoxiska ämnen) om det kan anses att det generella gränsvärdet (baserat på klassificeringshalter) är för högt. Detta gäller leksaker riktade till barn under tre år. Exempel på sådana CMR-ämnen är konserveringsmedlen BIT, MI/MCI och ämnet formamid. De nya gränsvärdena för dessa ämnen kommer att träda i kraft under 2017. Det pågår även diskussioner om ändringar av gränsvärden för andra ämnen.

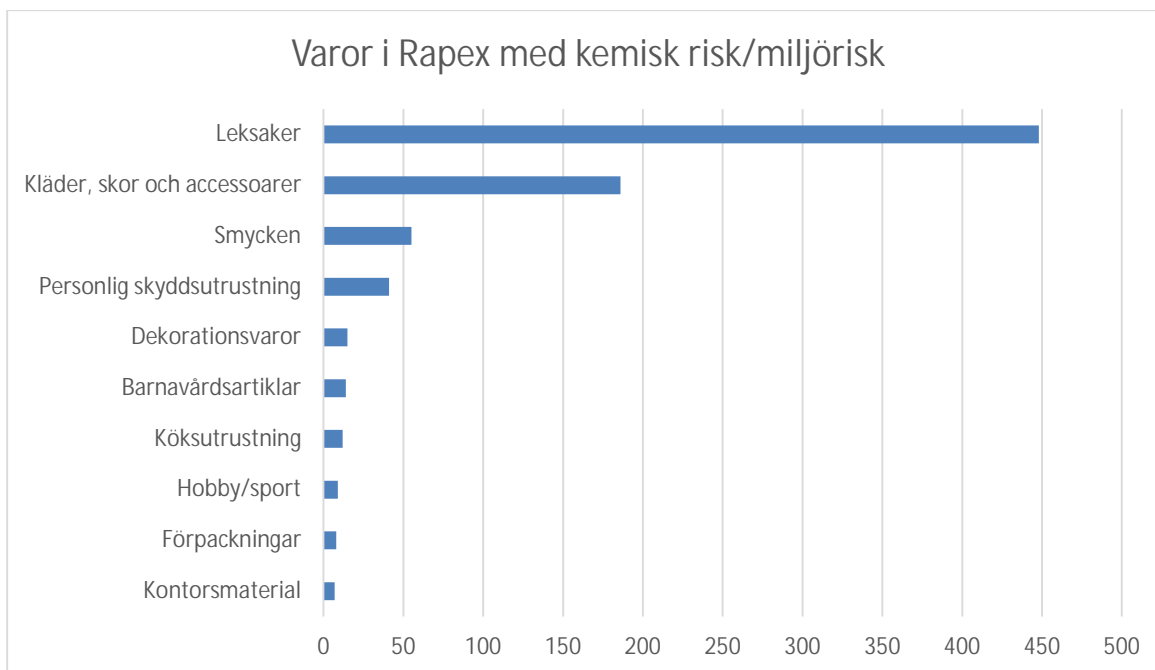
Andra länders tillsynsresultat

Genom att se vad myndigheter i andra länder hittar i sin tillsyn kan Kemikalieinspektionen få information som kan påverka vår egen tillsyn. I olika tillsynsnätverk inom EU kan medlemsländerna dela med sig av sina tillsynsresultat och genomföra gemensamma projekt (se mer information i bilaga 3). Exempel på information som kan läggas fram i dessa tillsynsnätverk kan vara olika typer av produkter som andra länder hittar mycket regelöverträdelser för.

Ytterligare ett sätt att få en överblick av vad som hittas av tillsynsmyndigheter i andra medlemsländer i EU är att använda sig av varningssystemet Rapex¹¹. Tillsynsmyndigheter inom EU är skyldiga att rapportera produkter med risker till detta system. Systemet omfattar olika typer av risker, till exempel elektriska risker och kvävningrisker. De risker som är relevanta för Kemikalieinspektionen är kemiska risker och miljörisker. Anmälningarna publiceras veckovis på Europeiska kommissionens webbplats¹². I figuren nedan visas vilka varugrupper som har rapporterats för kemisk risk eller miljörisk (kosmetiska produkter är borttagna eftersom de inte faller under Kemikalieinspektionens tillsynsansvar). Uppgifterna gäller för anmälningar under 2013 och 2014 och en sammanställning finns i bilaga 2.

¹¹ Rapid Alert System for non-food dangerous products

¹² <http://ec.europa.eu/consumers/safety/rapex/alerts/main/index.cfm?event=main.listNotifications>

Figur 2. Varugrupper anmälda i Rapex för kemisk risk/miljörisk (kosmetiska produkter exkluderade) under 2013-2014.

Den varugrupp som anmäls mest till Rapex på grund av kemisk risk eller miljörisk är leksaker. I dessa fall är det övervägande anmälningar gällande ftalaterna DEHP, DINP och DBP. För gruppen kläder, skor och accessoarer så gäller de flesta anmälningarna sexvärt krom i läderskor och andra lädervaror samt azofärgämnen i textilvaror. För smycken rör de flesta anmälningarna nickel, kadmium och bly. För en fullständig redovisning av vilka ämnen som har hittats i de olika varugrupperna, se bilaga 2.

När det gäller överträdelser av RoHS-direktivet (särskilt farliga ämnen i elektriska och elektroniska produkter) anmäls dessa vanligtvis inte till Rapex eftersom de inte anses utgöra en allvarlig risk. Genom deltagande i RoHS AdCo¹³ har Kemikalieinspektionen ändå fått ta del av andra länders tillsynsresultat, bland annat genom gemensamma projekt inom gruppen. Två sådana projekt har handlat om kontroll av olika sorters hemelektronik och i båda projekten var det 29 procent av de kontrollerade produkterna som innehöll ämnen som överskred gränsvärdena i RoHS-direktivet¹⁴. Vanligast förekommande var bly i lödningspunkter, men även kadmium och bromerade flamskyddsmedel hittades. Dessa resultat överensstämmer med det som Kemikalieinspektionen brukar hitta.

Giftfri vardag

De senaste åren har ett stort fokus inom kemikalieområdet varit ”giftfri vardag” och särskilt med tanke på barns miljö. En stor del av detta rör kemikalier i konsumentvaror. Regeringen har gett Kemikalieinspektionen i uppdrag att ta fram en handlingsplan för en giftfri vardag under 2011-2014, vilket har förlängts fram till 2020¹⁵. Inom denna handlingsplan pekas viktiga områden ut och vilka åtgärder som ska vidtas för att minska riskerna med kemiska ämnen. En del av detta är att tillsynen ska utföras så att kemiska risker i människors hem och andra vardagsmiljöer minskar.

¹³ Tillsynsätverk för myndigheter som kontrollerar RoHS-direktivet

¹⁴ Domestic appliance and RoHS compliance RoHS AdCo Network joint project 2012 and 2014

¹⁵ <http://www.kemi.se/om-kemikalieinspektionen/verksamhet/handlingsplan-for-en-giftfri-vardag>

Det finns även ett växande intresse bland allmänheten och media för frågor som rör kemikalier i varor, vilket märks inte minst på sociala medier och bloggar. Även intresseorganisationer gör insatser på detta område, till exempel Naturskyddsföreningens projekt om giftfri förskola¹⁶. Många kommuner arbetar också aktivt med frågor som gäller kemikalier i varor, bland annat genom upphandling och projekt på förskolor och skolor men även med tillsyn.

3.1.2 Prioritering av varugrupper

I den första versionen av denna strategi prioriterades fyra varugrupper för tillsyn:

- Leksaker och andra varor för barn.
- Kläder, skor och accessoarer.
- Elektriska varor.
- Byggvaror och inredning.

Dessa varugrupper hade även prioriterats av Kemikalieinspektionen på andra områden såsom i ”Handlingsplan för en giftfri vardag 2011-2014¹⁷” och i vår strategi om kemikalier i varor¹⁸. Förutom dessa varugrupper presenterades även en del övriga varor som bedömdes som intressanta för tillsynen.

Det är varor inom dessa fyra kategorier som vi har fokuserat på i varutillsynen under de senaste åren och även kommer att fokusera på framöver. Dessutom lägger vi till ytterligare en kategori: *Sport- och fritidsprodukter*. Många varor som tidigare var ”övriga varor” passar in i denna kategori.

Varorna inom de fem kategorierna är sådana som finns i de flesta människors hem och det är då risk att farliga ämnen läcker ut ur varorna och tas upp av människokroppen. Många av varorna är sådana som tillverkas i länder utanför EU där arbetsmiljön kan vara sämre, vilket leder till att de som arbetar med tillverkningen utsätts för farliga ämnen. En del av varorna byts ut snabbt och blir avfall där det kan leda till utsläpp av farliga ämnen till miljön om inte avfallshanteringen är korrekt.

Detta kapitel beskriver de fem prioriterade varugrupperna samt kriterier som kan användas för prioriteringar inom tillsyn. För varje varugrupp ges en kort beskrivning av vilka kemiska ämnen som kan utgöra en risk, vilken tillsyn vi har utfört samt exempel på varor och ämnen som det finns anledning att fortsätta kontrollera. Prioriteringen av varugrupper bygger på de uppgifter som vi har i dagsläget och om ny information framkommer kan det finnas skäl att prioritera även andra varor.

Kriterier för prioritering inom varutillsyn

Tillsynsmyndigheter har inte möjlighet att kontrollera alla företag eller varor och måste därför göra ett urval. I den första versionen av denna strategi togs kriterier för detta urval fram och dessa är fortfarande aktuella. Dessa kriterier syftar till att största möjliga riskminskning ska erhållas som följd av tillsynen. När man beräknar riskerna med ett ämne ser man bland annat till ämnets farlighet, potential för att farliga ämnet kan finnas i varan och läcka ut, hur en vara används samt av vem den används. Kriterierna berör även sannolikheten för att farliga ämnen

¹⁶ http://www.naturskyddsforeningen.se/node/10512/?gclid=CK6iqovwjMkCFQH4cgod0YUA_w

¹⁷ Kemikalieinspektionen, mars 2011, *Handlingsplan för en giftfri vardag 2011-2014 – Skydda barnen bättre*

¹⁸ Kemikalieinspektionen, Rapport nr 3/11, *Kemikalier i varor – strategier och styrmedel för att minska riskerna med farliga ämnen i vardagen*

finns i varor samt möjligheten att utöva tillsyn. Kriterierna kan användas när specifika tillsynsprojekt inom de prioriterade varugrupperna ska planeras.

Risk för att människor eller miljön utsätts för skador

Ämnets farlighet

Farliga ämnen har olika påverkan på människor och miljö. Cancerogen, mutagen och reproduktionstoxisk är några av de allvarligaste egenskaperna ett ämne kan ha. Allergena ämnen kan också vara extra oroväckande om de förekommer i konsumentvaror. Vissa ämnen bryts inte ner i naturen, de bioackumuleras i levande organismer samt är giftiga (PBT-ämnena) och dessa är särskilt farliga för miljön. Ämnena kan också vara persistenta och ha bioackumulerande effekter utan att vara toxiska, så kallade vPvB-ämnena (very Persistent, very Bioaccumulating). För att avgöra hur ämnen och blandningar ska klassificeras används ett system med kriterier för olika skadliga effekter. Vissa ämnen har enligt kemikalielagstiftningen en bestämd klassificering inom EU och denna kan användas för att avgöra ett ämnes farlighet.

Varornas användningsmönster

Hur en vara används har betydelse för vilken potentiell risk den utgör. Det är större risk att en vara avger farliga ämnen när den förslits eller förbrukas vid användning. Dessutom är användning som innebär hudkontakt en riskfaktor eftersom det då är hög sannolikhet att människor exponeras för de emitterande ämnena. En användning som innebär att farliga ämnen kan läcka ut ur varan, till exempel vid tvätt av biocidbehandlade kläder, bidrar till ökat utsläpp till miljön. Hur utbredd användningen hos konsumenter är speglar hur många som riskerar att utsättas för kemiska risker med varan samt i viss mån vilka mängder avfall varan kommer att generera.

Om känsliga grupper använder varorna

Vissa människor är känsligare för farliga ämnen än andra. Barn är bland annat känsligare på grund av att många organ och system i deras kroppar inte är färdigutvecklade, att de har ett större intag av vatten, mat och luft sett till intag per kilo kroppsvikt än vuxna samt att de har ett beteende som leder till att de kan få i sig mycket mer damm och jord än vuxna¹⁹. I många fall är det foster och små barn som är riskgrupper för skadliga kemikalier. Även gamla och sjuka kan ha sämre förmåga att hantera giftiga ämnen på grund av nedsatta försvarsmekanismer i kroppen.

Sannolikheten att ett farligt ämne kan finnas i en vara

Känt eller troligt att farliga ämnen förekommer inom varugruppen

För att det ska finnas en kemisk hälso- och/eller miljörisk med en vara måste den innehålla ett eller flera farliga ämnen. Kunskapen om detta går bland annat att få från erfarenheter från Kemikalieinspektionens tidigare arbete, databaser (till exempel Rapex²⁰) samt kartläggning som har gjorts av andra aktörer.

Förmodad kunskapsnivå inom branschen

Det finns ett mycket stort antal företag i Sverige som tillhandahåller varor. Storleken på dessa företag varierar från enmansföretag till multinationella koncerner. Kemikalieinspektionens

¹⁹ KemI Rapport Nr 1/07 *Barn och kemiska hälsorisker – förslag till åtgärder*

²⁰ Rapex – Rapid System for non-food consumer products

tidigare tillsynsprojekt har visat att kunskaperna om kemiska ämnen i varor varierar stort bland varuföretagen, både inom och mellan branscher. Eftersom varutillsyn inte har bedrivits i så stor omfattning finns det branscher som inte har berörts särskilt mycket av vår tillsyn och de kan därför eventuellt ha en lägre kunskapsnivå (vilket tidigare erfarenheter från nya tillsynsområden visar). I vissa varubranscher där tillsyn har bedrivits visar resultaten att det ändå saknas kunskap och att regelefterlevnaden inte har förbättrats. En låg kunskapsnivå hos en bransch är en indikation på att farliga ämnen kan finnas i de varugrupperna.

Möjligheter att utöva tillsyn

Förekomst av regler på området

För att myndigheters tillsyn ska ha god effekt måste det finnas regler som begränsar farliga ämnen i de varor som kontrolleras och sanktioner att rikta mot ansvariga företag/juridiska personer. För vissa ämnen och varor finns det redan specifika regler med gränsvärden angivna, medan det för andra endast finns generella regler om produktsäkerhet. Ur ett tillsynsperspektiv är specifika regler lättare att hantera eftersom en riskbedömning i princip då redan är gjord ifall gränsvärden har lagstiftats. För att kunna vidta åtgärder som tillsynsmyndighet i ett fall som saknar specifik reglering krävs ofta en djupare undersökning av risken. Inom de områden som helt saknar reglering blir tillsyn mycket svår att bedriva.

Om tillsyn av varan är möjlig/lämplig

Olika sorters varor kan kräva olika sorters metoder för tillsyn och olika varugrupper är mer eller mindre lämpliga att bedriva tillsyn över. Vid stickprovsanalyser kan kostnader för analyser av begränsade ämnen variera stort beroende på vilka ämnen och/eller vilka material som analyseras. Begränsningar kan också vara baserade på olika sorters gränsvärden, till exempel totalhalter eller migrationshalter. Dessa gränsvärden har olika grad av tillsynsbarhet eftersom utförande och kostnader för de två olika mätningssätten skiljer sig åt. För vissa ämnen kan det saknas lämpliga testmetoder vilket gör analysresultaten olämpliga att använda i tillsyn. Det kan även finnas regler och begränsningar som inte är tydligt skrivna vilket försvårar användningen av dem i tillsynen.

Beskrivning av de prioriterade varugrupperna

Nedan följer en kort beskrivning av de varugrupper som Kemikalieinspektionen prioriterar inom varutillsynen samt exempel på varor inom dessa grupper som det finns ett behov av att kontrollera.

Leksaker och barnvårdsartiklar

Leksaker är varor som är speciellt riktade till barn och som kan bestå av ett antal olika material och kan därför också innehålla ett flertal skadliga kemikalier. Även andra varor avsedda för barn, till exempel barnvagnar och blöjor, kan eventuellt innehålla farliga ämnen. Dessa ämnen kan bland annat finnas i plaster som mjukgörare, stabilisatorer eller färgpigment och som färgämnen i leksaker och textilleksaker.

Vid vår tidigare tillsyn har det vanligaste problemet med leksaker varit förekomst av ftalater och kortkedjiga klorparaffiner i mjuka plastleksaker samt bly, kadmium och PDBE i elektriska leksaker. Det har även förekommit några fall av bly och kadmium som avges från leksaker av mjuk plast eller metall i för hög halt samt azofärgämnen i tygleksaker. I barnvårdsartiklar, till exempel skötmadrasser, haklappar och barnvagnsdelar, har vi också hittat ftalater. Även utifrån anmälningar till Rapex verkar ftalater vara de begränsade ämnen som

hittas mest. I tabellen nedan sammanställs varor och ämnen som bör prioriteras i denna varugrupp.

Tabell 4. Leksaker och barnvårdsartiklar och ämnen som bör prioriteras i varutillsynen samt regelhänvisningar.

Vara	Ämne/-n	Lagstiftning
Mjuka plastleksaker	Ftalaterna DEHP, DBP, BBP, DINP, DIDP, DNOP	Reach-förordningen, art 67, bilaga XVII punkt 51-52
	Ftalaten DIBP	Reach-förordningen, kandidatförteckningen /Direktivet om leksakers säkerhet
	SCCP	POPs-förordningen, artikel 3, bilaga 1
Elektriska leksaker	Bly, kadmium, PDBE	RoHS-direktivet
Leksaker av plast eller metall	Bly, kadmium	Direktivet om leksakers säkerhet
Barnvårdsartiklar i mjuk plast	Ftalaterna DEHP, DBP, BBP, DINP, DIDP, DNOP	Reach-förordningen, art 67, bilaga XVII punkt 51-52
	Ftalaten DIBP	Reach-förordningen, kandidatförteckningen
	SCCP	POPs-förordningen, artikel 3, bilaga 1

Kläder, skor och accessoarer

Kläder, skor och accessoarer är varugrupper som eventuellt kan innehålla ett flertal farliga ämnen. Vid tillverkning av kläder används ofta stora mängder kemikalier, bland annat bekämpningsmedel och tillverkningskemikalier, som riskerar att finnas kvar i slutprodukterna som säljs till konsumenten. Andra kemikalier används för att ge kläder olika funktioner, kemikalier såsom färgämnen, flamskyddsmedel, smutsavvisande ämnen, antibakteriella ämnen och mjukgörare i plastbelagd textil. Vid transport och lagring av kläder kan kemikalier användas för att förhindra att plaggen möglar eller blir skrynkliga. Skor kan bestå av många olika sorters material och bland annat kan rester av kemikalier finnas kvar från garvningen av läder och vissa plastskor kan innehålla skadliga mjukgörare. Accessoarer inkluderar exempelvis smycken, klockor, väskor och handskar. Exempel på skadliga ämnen som dessa varor kan innehålla är skadliga metaller i smycken och klockor, garvningskemikalier i lädervaror, färgämnen i textil och mjukgörare i accessoarer av plast.

Kemikalieinspektionens tillsynserfarenheter av denna varugrupp är att de reglerade ämnen som oftast hittas är nickel, bly och kadmium i smycken, ftalater, bly, kadmium och kortkedjiga klorparaffiner (SCCP) i plastväskor och plastskor samt azofärgämnen och nonylfenoletoxilater/nonylfenol (NPEO/NP) i textil. Vi har vid tillsyn också sett stora brister gällande märkning av biocidbehandlade varor, exempelvis sportkläder. Utifrån anmälningar i Rapex verkar även sexvärt krom i skor och handskar av läder vara ett stort problem. Exempel på nya regler som kan påverka tillsynen av denna varugrupp är Reach-begränsningarna för bly, sexvärt krom och NPEO/NP. I tabellen nedan sammanställs varor som bör prioriteras i denna varugrupp.

Tabell 5. Tabell 6. Varor inom kategorin kläder, skor och accessoarer och ämnen som bör prioriteras i varutillsynen samt regelhänvisningar.

Vara	Ämne/-n	Lagstiftning
Smycken/bijouterier av metall	Kadmium, nickel, bly	Reach-förordningen, art 67, bilaga XVII punkt 23.10, 27, 63.1
	Sexvärt krom	Reach-förordningen, art 67, bilaga XVII punkt 47.5
Väskor och skor av plast	Ftalaterna DEHP, DIBP och DBP	Reach-förordningen, kandidatförteckningen
	SCCP	POPs-förordningen, artikel 3, bilaga 1
	Bly, kadmium	Reach-förordningen, art 67, bilaga XVII punkt 63.7, 23
	Vissa blyföreningar	Reach-förordningen, kandidatförteckningen
Kläder och accessoarer av textil	Azofärgämnen, NPEO/NP	Reach-förordningen, art 67, bilaga XVII punkt 43, 46 ²¹
Skor och accessoarer av läder	Sexvärt krom	Reach-förordningen, art 67, bilaga XVII punkt 47.5
Skor och sportkläder	Biocider	Biocidförordningen, art 58 (märkningskrav)

Elektriska produkter

Det förekommer många elektriska och elektroniska apparater i moderna hem, till exempel tv-apparater, datorer med tillbehör, köksutrustningar och musikanläggningar. Dessa består av en mängd olika komponenter och material som kan innehålla skadliga ämnen som vissa metaller, mjukgörare och flamskyddsmedel.

De brister som vi tidigare har hittat i tillsynen av denna varugrupp är framförallt bly i lödningspunkter, främst i olika typer av billig hemelektronik. Vi har också hittat bromerade flamskyddsmedel (PBDE). I mjuka plastdelar av elektronik, till exempel kablar, har vi även hittat SCCP. Under 2019 träder nya regler i kraft som begränsar förekomsten av fyra ftalater i elektriska och elektroniska produkter. I tabellen nedan sammanställs varor och ämnen som bör prioriteras i denna varugrupp.

Tabell 6. Elektriska produkter och ämnen som bör prioriteras i varutillsynen samt regelhänvisningar.

Vara	Ämne/-n	Lagstiftning
Hemelektronik	Bly, kadmium, PDBE	RoHS-direktivet
Mjuka plastdelar på elektriska varor	SCCP	POPs-förordningen, artikel 3, bilaga 1
	Ftalaterna DEHP, BBP, DBP, DIBP	RoHS-direktivet (22 juli 2019)

Byggvaror och inredning

Vår inomhusmiljö påverkas mycket av vilka byggvaror som har använts vid byggandet samt vilken inredning som väljs ut. Det kan även finnas varor som används utomhus som innehåller skadliga ämnen, exempelvis trädgårdsmöbler. Exempel på byggvaror och inredning är golv, tapeter, möbler och inredningstextilier. Dessa kan innehålla ämnen som flyktiga lösningsmedel, mjukgörare, flamskyddsmedel, antimögemedel och andra ämnen.

De varor inom denna varugrupp som vi har hittat mest brister för är oljelampor som inte uppfyller mekaniska säkerhetskrav och diverse plastvaror innehållandes ftalater och SCCP. Även i Rapex är det mest oljelampor som är anmälda inom denna kategori. I tabellen nedan sammanställs varor och ämnen som bör prioriteras i denna varugrupp. När det gäller byggvaror finns det en möjlighet i lagstiftningen att göra nationella begränsningar för kemiska ämnen i varor. I dagsläget finns endast en sådan begränsning, formaldehyd i träskivor. Om fler begränsningar för byggvaror införs kan dessa också komma att prioriteras.

Tabell 7. Varor inom kategorin byggvaror och inredning som bör prioriteras inom varutillsynen samt regelhänvisningar.

Vara	Ämne/-n	Lagstiftning
Oljelampor	Säkerhetskrav standard EN14059	Reach-förordningen, art 67, bilaga XVII punkt 3.4
Inredningsvaror av mjuk plast	SCCP	POPs-förordningen, artikel 3, bilaga 1
	Ftalaterna DEHP, DBP, DIBP	Reach-förordningen, kandidatförteckningen

Sport- och fritidsprodukter

Det finns gott om varor som används för sport- och fritidsaktiviteter i vår omgivning. Exempel på detta är träningsutrustning och verktyg. Dessa är ofta gjorda av många olika typer av material och kan innehålla olika farliga ämnen, exempelvis mjukgörare i plast. Ofta saknas specifik reglering av ämnen för dessa varor.

Tidigare i tillsynen har vi hittat ftalater och SCCP i sportartiklar, verktyg och trädgårdsvaror av mjuk plast. I Rapex har det även rapporterats nickel i pennor. De nya begränsningarna för PAH och bly i konsumentvaror kan beröra exempelvis verktyg, trädgårdsvaror, kontorsmaterial och sportartiklar.

Tabell 8. Varor inom kategorin sport- och fritidsprodukter som bör prioriteras inom varutillsynen samt regelhänvisningar.

Vara	Ämne/-n	Lagstiftning
Sportartiklar, kontorsmaterial, trädgårdsvaror och verktyg av plast och gummi	Ftalaterna DEHP, DBP, DIBP	Reach-förordningen, kandidatförteckningen
	SCCP	POPs-förordningen, artikel 3, bilaga 1
	PAH och bly	Reach-förordningen, art. 67, bilaga XVII punkt 50, punkt 63

3.1.3 Prioritering av företag för tillsyn

Företagens storlek och roll

Det finns ett stort antal företag i Sverige som har verksamheter som berörs av kemikalielagstiftningen för varor och som därför är potentiella tillsynsobjekt för oss. Enligt en behovsutredning för varutillsyn²² är det cirka 24 000 företag som tillverkar eller importerar varor inom de fyra kategorierna *Kläder, skor och accessoarer, Leksaker och andra varor för barn, Elektriska produkter* samt *Byggvaror och inredning*. Förutom att kontrolleratillverkarna samt importörerna bedriver vi även tillsyn över företag som har andra roller i leverantörskedjan. Det stora antalet företag gör att det inte är möjligt att kontrollera samtliga av dem och det är

²² Kemikalieinspektionen, Tillsyn 4/13 – Kemikalieinspektionens tillsynsplan 2013

därför nödvändigt att prioritera inom tillsynen. Förutom att vi kan komma att prioritera vissa varugrupper kan vi även behöva prioritera olika typer av företag.

Stora företag, med hög årsomsättning och som har många anställda och stora volymer, är de vars varor som har störst spridning. Det kan till exempel vara klädkedjor med många butiker i hela landet, tillverkare av varor som säljer mycket eller importörer som säljer vidare många varor till andra återförsäljare. Erfarenheter från vår tillsyn har visat att stora företag ofta har god kännedom om reglerna och bra rutiner för att undvika farliga kemikalier i sina varor. Det beror delvis på att de har resurser att ha kompetent personal och möjlighet att påverka företag längre bak i tillverkningskedjan och dels på att de upplever ett större tryck från konsumenterna och andra aktörer att fokusera på dessa frågor. Det går dock inte att från början förutsätta att ett stort företag följer reglerna på kemikalieområdet. Stora företag bör prioriteras inom varutillsynen eftersom deras varor har en så stor spridning. Detta gäller speciellt när ett företag eller bransch inte har kontrollerats tidigare.

Små företag har relativt låg omsättning, få anställda och deras varor når inte ut till en bred allmänhet. Vår erfarenhet är att kunskapen om kemikalielagstiftningen generellt sett är lägre hos sådana företag, även om det finns många undantag. Speciellt mindre företag med ett brett sortiment (som berörs av många olika lagstiftningar) kan ha svårt att följa alla regler. Denna typ av företag bör därför prioriteras inom tillsynen, speciellt när tillsynen görs i branscher där de stora företagen redan har kontrollerats och bedöms ha tillräcklig kunskap.

De företag som tillverkar, importerar eller för in varor till Sverige benämns inom svensk miljölagstiftning som *primärleverantörer*. Dessa företag är de första i Sverige som ansvarar för en given vara. Enligt miljötillsynsförordningen (2011:13) har kommunerna endast tillsyn över varuföretag som inte är primärleverantörer medan Kemikalieinspektionen har tillsynsansvar för alla företag i leverantörskedjan. Som tillsynsmyndighet bör vi dock särskilt fokusera på primärleverantörer av varor för att på så sätt nå så högt upp i leverantörskedjan som möjligt och kunna stoppa farliga varor redan i ett tidigt skede.

E-handel och lågprisbutiker

Enligt en undersökning gjord av PostNord, Svensk Digital Handel och HUI Reserach²³ gjordes vart femte köp under 2015 online, även om det skiljer sig stort mellan olika branscher. Den vanligaste varugruppen som handlas online är mediaprodukter (36 %), men även hemelektronik (30 %) och kläder (17 %) köps mycket på internet. Även inom andra branscher, exempelvis leksaker, heminredning och bygghandeln, ökar e-handeln kraftigt.

E-handelns ökade popularitet har lett till en etablering av många nya företag som endast driver handel över internet, alternativt att redan etablerade företag numera driver delar av sin verksamhet online. Vid tillsyn har vi märkt att många mindre e-handelsföretag helt saknar kunskap om kemikalielagstiftning och att de inte är med i branschorganisationer eller andra sammanhang där de kan nås av information om exempelvis kemikalielagstiftningen. Denna brist på kunskap kan leda till att företagens varor innehåller farliga ämnen och dessa företag bör därför prioriteras, särskilt om de har en stor försäljning.

E-handel som riktar sig mot svenska konsumenterna behöver inte drivas av svenska företag. Eftersom en tillsynsmyndighet i Sverige måste ha en svensk part att driva ärenden mot blir det svårt att kontrollera denna handel. Mer effektiva åtgärder i det sammanhanget är information till konsumenterna och samarbete med tillsynsmyndigheter i andra länder.

²³ E-barometer Q3 2015 <http://www.internetstatistik.se/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/e-barometern-q3-2015.pdf>

En annan typ av företag där vi ofta hittar brister är företag som säljer lågprisprodukter, särskilt när det gäller leksaker, elektronik och plastvaror. Dessa produkter har ofta inget varumärke (eller ett okänt sådant) och tillverkas uteslutande i Sydostasien. Många gånger är det företag som importerar många olika sorters varor till ett lågt pris. Inköpen görs ofta på mässor eller genom så kallade handelshus i Asien som i sin tur har kontakt med tillverkare. Det är då svårt för de importerande företagen att ställa krav direkt på tillverkaren. Många av dessa företag kan ta in stora volymer av varor som säljs vidare till återförsäljare utan att företaget blir kända för allmänheten eller myndigheter. Våra tillsynsmyndigheter av denna sorts företag är att de ofta har en låg kunskap och sällan ställer krav på sina leverantörer gällande kemikalieinnehåll. Denna typ av företag bör därför prioriteras inom varutillsynen.

3.2 Arbetsformer för varutillsyn

3.2.1 Tillsynsmetodik

Varutillsynen på Kemikalieinspektionen är relativt ny (jämfört med tillsyn av kemiska produkter) och formerna för hur tillsynen utförs utvecklas hela tiden. I detta avsnitt diskuteras några aspekter av tillsynsmetodik som påverkar utförandet av varutillsynen.

Urval av projekt

Vi bedriver varutillsyn i projektform. Projekten kan ha fokus på en viss varugrupp eller en viss materialtyp. Urvalen görs årsvis under planering för det kommande verksamhetsåret och beror på de prioriteringar som diskuteras i avsnitt 3.1. Projektvalen styrs också av möjligheten till samarbete med andra myndigheter inom EU eller andra myndigheter i Sverige (se avsnitt 3.2.2). Planeringen för kommande år publiceras i våra tillsynsplaner²⁴.

I de flesta projekt omfattar inspektionerna flera regler som ett företag eller den kontrollerade varan berörs av, speciellt då inspektioner görs på plats. På detta sätt kan företag få färre inspektioner och våra resurser kan användas på kontroller av andra företag och varor. Exempel på detta är en inspektion av ett företag som säljer barnkläder och leksaker och som får information om samtliga kemikalieregelverk som är aktuella för dem, såsom Reach-förordningen, Direktivet om leksakers säkerhet och RoHS-direktivet. Även analyser av en vara kan göras utifrån flera olika lagstiftningar.

Urval av företag för tillsyn

Vid vår tillsyn av kemiska produkter och bekämpningsmedel finns mycket information om företag och produkter att hämta från vårt produkt- och bekämpningsmedelsregister. För varor finns inget liknande register. För att ta reda på vilka företag som släpper ut en viss typ av vara på marknaden krävs efterforskningar. Inom ramen för varje projekt bestäms vilken typ av efterforskningar som ska göras för att leta reda på möjliga inspektionsobjekt. Möjliga alternativ är:

- *Begära ut uppgifter från Tullverket*
Den användbara informationen som är möjlig att få ut begränsas av Tullverkets varukoder. För vissa produktgrupper är det svårt att göra en väl avgränsad sökning. Det finns endast uppgifter om företag som importerar från länder utanför EU.

²⁴ <http://www.kemi.se/hitta-direkt/publikationer/tillsynsrapporter>

- *Beställa uppgifter från Statistiska Centralbyråns företagsregister*
Uppgifternas användbarhet är beroende av vilka SNI-koder²⁵ företagen har angett. En del är väldigt breda som *Varuhus och stormarknadshandel, mest livsmedel, dryck och tobak* medan andra är mer specifika som *Specialiserad butikshandel med elektriska hushållsmaskiner och hushållsapparater*.
- *Göra sökningar på internet efter specifika varor och företag*
E-handel är en växande bransch och många företag har både försäljning i butik och online. Det finns flera användbara webbplatser som listar företag i olika branscher. I vissa fall kan det dock vara svårt att få fram vilket företag som ligger bakom en webbplats.
- *Leta efter butiker*
Kemikalieinspektionens inspektörer reser runt i stora delar av landet och besöker många större och mindre städer. Det ger en del uppslag till butiker och kedjor som kan inspekteras. Nackdelen med att gå till butik och även med många webbplatser är att det ofta är distributörer som har hand om dem. För att komma högre upp i leverantörskedjan krävs ytterligare efterforskningar.
- *Återbesök hos tidigare tillsynsobjekt*
Flera av Sveriges största kedjor som säljer varor har någon gång inspekterats av oss. Företag som säljer stora volymer av varor återkommer ofta i våra tillsynsprojekt. Eftersom de når ut till en så stor grupp människor bedömer vi att riskminskningspotentialen är stor när vi inspekterar den typen av företag. Både små och större företag som tidigare visat på brister i tillsynen får också återkommande inspektioner.
- *Tips*
Både företag och konsumenter skickar in tips till oss gällande både produkter och företag. Även andra myndigheter kan ge information om företag. En del tips hanteras separat medan andra blir del av olika tillsynsprojekt.

Analyser av ämnen eller enbart kontroll av dokumentation/märkning

Avsnitt 2.2.1 och 2.2.2. beskrev varutillsynens erfarenheter av kemiska analyser respektive kontroll av dokumentation och märkning. Som nämnts där kan dokumentation och märkningskontroll inte ersätta kemiska analyser av varor men det är ett bra komplement. Kemiska analyser kostar visserligen mer men eftersom erfarenheten visar att dokumentation inte alltid stämmer överens med det faktiska innehållet i varorna går det inte att enbart lita till dokumentationen. Dokumentation och märkningskontroll visar också hur väl fungerande ett företags rutiner är kring att hantera krav i lagstiftningen.

Begära in varuprover eller köpa varor

Kemikalieinspektionen kan förelägga ett företag att lämna in varuprover och dokumentation för tillsyn med stöd av miljötillsynsförordningen och miljöbalken.²⁶ I vissa fall finns det dock fördelar med att köpa in eller förelägga om varuprover direkt från en butik. För att kunna förelägga om specifika varor krävs att företaget har en uppdaterad webbplats, gärna med bilder på varorna så att inspektören kan välja ut vilka varor som ska kontrolleras. Det finns

²⁵ Standard för svensk näringsgrensindelning (SNI)

²⁶ Miljöbalken (1998:808) 26 kap. 9 och 21 §§, Miljötillsynsförordningen (2011:13) 1 kap. 25 §

för- och nackdelar med båda varianterna och vilket sätt som används specificeras i varje projekt för att bäst kunna anpassa efter omständigheterna. Grundprincipen är dock att varuprover ska begäras in från företagen. Läs mer i bilaga 4.

Besök- eller brevinspektioner

I de fall inspektionsobjekten inte tidigare haft kontakt med oss eller saknar kunskap om kemikalielagstiftningen är det en fördel att besöka företagen. Vid en besöksinspektion finns mer utrymme att pedagogiskt gå igenom lagstiftningen och prata mer allmänt om företagets rutiner och hur de arbetar med kemikaliefrågor. Det finns också mer tid att diskutera och motivera företaget att göra rätt för alla sina produkter och inte enbart fokusera på de få produkter som valts ut för analys. Företag som tidigare fått besök behöver oftast inte besökas igen. Inspektioner hos större kedjor som får återkommande tillsyn av oss görs därför mest fördelaktigt i brevform. Rent praktiskt är det inte möjligt att besöka alla företag som skulle behöva det i de projekt vi genomför under ett år. Därför blir många inspektioner i brevform även om besöksinspektion leder till en mer omfattande kontroll och informationsspridning. Brevinspektioner tar mycket mindre tid i anspråk och genom att använda brevinspektioner kan vi därför nå ut till fler företag. Normalt brukar ungefär en fjärdedel av inspektionerna under ett år vara besöksinspektioner och övriga utförs via brev.

Effektiv tillsyn

Syftet med varutillsynen är att minska riskerna med farliga kemikalier i varor och verka för en sund konkurrens på marknaden. För att åstadkomma detta räcker det inte med att vi kontrollerar stickprover utan företagen måste upprätta rutiner för att ställa krav på innehållet av ämnen i sina varor. Många gånger krävs det en förändring av attityder och beteende gentemot lagstiftningen, en förändring som är svårt att åstadkomma med enbart krav och regler. Det är även svårt att mäta vilken effekt tillsynen ger på förändringen av attityder och beteende.

Ett sätt att påverka företagets arbetssätt är att ge mycket information och vägledning i samband med tillsyn. Denna information kan ges muntligen, i skriftlig form såsom faktablad eller i form av råd om var företagen kan få mer hjälp. Det är också viktigt att våra tillsynsenheter är med i andra avdelningars arbete med att ta fram informationsmaterial och annan typ av stöd till företag. Allt eftersom vi som myndighet bygger upp mer kunskap om kemikalier i specifika varugrupper blir det dessutom lättare att ge stöd till företag så att de kan ersätta farliga kemikalier.

En viktig del av tillsynen är att de resultat som kommer fram av inspektionerna kan komma till nytta också för andra. Exempel på sådana resultat kan vara vilka farliga ämnen som hittas i olika typer av varor och material. Denna information kan komma till nytta för andra företag i samma bransch. Informationen kan även användas när nya regler utvecklas eller vid revidering av befintliga regler. Även andra tillsynsmyndigheter kan använda informationen, exempelvis kommunerna som också bedriver varutillsyn. Ett sätt att sprida tillsynsresultaten är att publicera dem i form av nyhetstexter och/eller rapporter på Kemikalieinspektionens webbplats. Det kan även göras via presentationer i olika sammanhang, exempelvis på utbildningar för företag. Inom tillsynsvägledningen finns det möjlighet att sprida information direkt till kommunerna via särskilda kanaler för kommuninspektörer.

Tillsyn med helhetssyn

En möjlighet att utveckla varutillsynen och få en bättre effekt skulle kunna vara att samordna kontrollerna med andra aktiviteter, till exempel informationsinsatser till företag och konsumenter, riskbedömning och utveckling av ny lagstiftning. Detta skulle kunna genomföras i projektform på Kemikalieinspektionen och involvera flera delar av myndigheten. I vår handlingsplan för en giftfri vardag 2015-2020²⁷ ges ett förslag på hur sådana projekt skulle kunna se ut.

3.2.2 Samverkan med andra myndigheter

Det finns ett flertal andra marknadskontrollmyndigheter vars tillsynsområden gränsar till vårt tillsynsansvar gällande varor, både inom Sverige och EU. Nedan följer en beskrivning av möjligheter till samverkan med sådana myndigheter.

Inom Sverige

I Sverige finns det både statliga och kommunala myndigheter som arbetar med kontroll av varor. Genom att välja ut en varugrupp som vi tillsammans med en eller flera andra myndigheter har tillsyn över kan fler aspekter kontrolleras. Exempel på en sådan varugrupp är leksaker där Konsumentverket har ansvar för mekaniska risker och Elsäkerhetsverket kontrollerar elsäkerheten. Vårt ansvar från Kemikalieinspektionens sida rör farliga kemikalier i leksaker. Ett gemensamt projekt genomfördes 2012-2013 då alla tre myndigheter gemensamt gjorde besöksinspektioner hos olika leksaksföretag. Projektet bidrog bland annat till att vi upprättade gemensamma rutiner samt tog fram informationsmaterial till företagen.

Andra myndigheter vars tillsynsområde omfattar samma varor som de vi har tillsyn över är Boverket som kontrollerar vissa byggvaror och Arbetsmiljöverket som har tillsyn över viss personlig skyddsutrustning. Kemikalieinspektionen har tidigare samverkat med andra myndigheter gällande allmänkemikalier och bekämpningsmedel, bland andra Arbetsmiljöverket och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Vi avser att öka samverkan med andra myndigheter vars tillsynsansvar omfattar de varugrupper där vi har ansvar för att kontrollera kemiska risker.

Samverkan mellan marknadskontrollmyndigheter och tullmyndigheter har diskuterats både inom Sverige och EU. Det svenska Tullverket har möjlighet att på begäran av en annan marknadskontrollmyndighet stoppa importerade produkter vid gränsen för att sedan låta marknadskontrollmyndigheten besluta om åtgärder behöver vidtas²⁸. Denna möjlighet användes i ett varuprojekt 2013. Utvärderingen av projektet visade dock att proceduren kräver så pass många steg att den inte är tidseffektiv för vår tillsyn. Ett annat sätt att samverka med Tullverket är att få uppgifter om importerande företag och deras varor som kan användas för exempelvis val av tillsynsobjekt.

Kemikalieinspektionen har delat tillsynsvar med Sveriges kommuner för varuföretag som inte är primärleverantörer. Under 2014 bedrev vi ett stort samverkansprojekt med kommunerna med inriktning på smycken. Tack vare denna samverkan fick projektet en stor spridning – över 100 kommuner deltog och över 1100 smycken analyserades. Projektet fungerade även som tillsynsvägledning inom varutillsyn och var ett sätt att hjälpa kommunerna komma igång med varutillsyn som är ett nytt område för många. Utvärderingen av projektet visade att kommunerna efterfrågar fler liknande samverkansprojekt. Nästa samverkansprojekt med

²⁷ Kemikalieinspektionen Rapport Nr 5/14 *Handlingsplan för en giftfrivardag 2015-2020 Skydda barnen bättre, avsnitt 3.5.1*

²⁸ Tullverket Faktablad april 2010 *Produktsäkerhet*

inriktning på varor är planerat till 2018. Mer information om tillsynsvägledning finns i vår plan för tillsynsvägledning för åren 2016-2018²⁹.

Inom EU

Kemikalieinspektionens har ett övergripande strategiskt mål om att ta täten i EU och internationellt för giftfria varor. För att uppfylla målet ingår en ökad tillsyn i samarbete med andra länder inom EU. Det faktum att näst intill all lagstiftning som rör kemikalier i varor är gemensam inom EU möjliggör samarbete med andra EU-myndigheter och bidrar till en mer omfattande och likriktad tillsyn inom hela EU.

På senare år har vi avsatt mer resurser för samverkan med andra länder gällande varutillsyn och deltar aktivt i flera olika nätverk som beskrivs kortfattat i bilaga 3. Inom nätverken är det regelbundna möten där vi utbyter tillsynserfarenheter och planerar gemensamma projekt. Mellan mötena arbetar olika arbetsgrupper med att utföra tillsynsprojekt, ta fram vägledningsdokument och annat material som kan underlätta tillsynen. Förutom det konkreta arbete som utförs inom nätverken ger deltagandet även kontakter med andra länders myndigheter som kan vara till stor nytta vid den nationella tillsynen, exempelvis när importören av en vara med brister finns i ett annat EU-land.

Vi deltar i möjligaste mån i dessa nätverk och arbetsgrupper och har i vissa fall även varit projektledare för gemensamma tillsynsprojekt. I vår handlingsplan för en giftfri vardag 2015-2020³⁰ är tillsynssamarbete på varuområdet inom EU en prioriterad åtgärd. Vi har för avsikt att fortsätta delta aktivt i nätverken eftersom samarbetet är viktigt för en bredare och mer likriktad tillsyn inom EU. Vi har dessutom en relativt utvecklad varutillsyn medan många medlemsländer inte har gjort så mycket på området och vi kan därför bidra med mer erfarenhet.

4 Slutsats

Med utgångspunkt i kapitel 3 sammanfattas de föreslagna strategiska åtgärderna nedan.

4.1 Prioriterade varugrupper

Inom varutillsynen kommer Kemikalieinspektionen att fortsätta prioritera kontroll av varor inom varugrupperna *Leksaker och barnavårdsartiklar, Kläder, skor och accessoarer, Elektriska produkter, Byggvaror och inredning* samt *Sport- och fritidsprodukter*. Baserat på tillsynserfarenhet från oss och tillsynsmyndigheter i andra länder samt kommande regler kommer vissa varor inom dessa kategorier särskilt att prioriteras, se tabell 9.

²⁹ Kemikalieinspektionen Tillsyn 5/15 *Plan för tillsynsvägledning för åren 2016-2018*

³⁰ Kemikalieinspektionen Rapport Nr 5/14 *Handlingsplan för en giftfrivardag 2015-2020 Skydda barnen bättre, avsnitt 3.5.2*

Tabell 9. I tabellen visas vilka varor som bör prioriteras inom varutillsynen.

Varugrupp	Vara	Ämnen
Leksaker och barnvårdsartiklar	Mjuka plastleksaker	Ftalater, SCCP, bly, kadmium
	Elektriska leksaker	Bly, kadmium, PBDE
	Barnvårdsartiklar av mjuk plast	Ftalater, SCCP
Kläder, skor och accessoarer	Smycken i metall/läder	Nickel, kadmium, bly, sexvärt krom
	Väskor och skor av plast	Ftalater, SCCP, bly
	Kläder och skor av textil/läder	Azofärgämnen, NPEO/NP, sexvärt krom
	Skor och sportkläder	Biocider
Elektriska produkter	Hemelektronik	Bly, kadmium, PDBE, SCCP, ftalater
Byggvaror och inredning	Oljelampor	Utförning
	Inredning av mjuk plast	Ftalater, SCCP
Sport- och fritidsprodukter	Sportartiklar och verktyg av mjuk plast och gummi	Ftalater, SCCP, PAH, bly

4.2 Prioriterade företag och branscher

De företag som bör prioriteras inom varutillsynen är:

- **Stora företag.** Detta gäller främst när nya varugrupper eller branscher kontrolleras eller då brister har förekommit vid tidigare kontroller. Stora företag har stor spridning av sina varor men generellt även bättre förutsättningar för kemikaliekontroll.
- **Små och medelstora företag.** Dessa företag bör prioriteras i branscher där kontroll har gjorts tidigare och där större företag uppfyller kemikaliekraven. Extra intressant för varutillsyn är mindre företag som importerar många olika slags varor, eftersom de ofta har dåliga förutsättningar för att kontrollera kemikalier i sina varor.
- **E-handel.** Företag som enbart eller till största del av sin verksamhet säljer varor på internet. Denna grupp innehåller många nyetablerade företag som har låg kunskap om kemikalierereguleringen och som inte ställer krav på leverantörer.
- **Företag som säljer lågprisprodukter.** Företag som säljer många olika sorters varor till lågt pris och ofta okända märken. Ofta görs inköpen via mässor eller handelshus och kännedom om kemikalielagstiftningen är ofta låg.

4.3 Tillsynsmetodik

För att utveckla varutillsynen så att den ger en bättre effekt kommer Kemikalieinspektionen att genomföra projekt inom vissa varugrupper där tillsyn samordnas med andra aktiviteter, till exempel stöd till företag och regelutveckling. Förslag till denna typ av projekt finns i vår handlingsplan för en giftfri vardag 2015-2020³¹.

4.4 Samverkan med andra myndigheter

Kemikalieinspektionen kommer att fortsätta prioritera samarbete med andra myndigheter gällande varutillsyn, både inom Sverige och EU. Inom Sverige är det framför allt kommunerna som bedriver samma sorts tillsyn som vi över kemikalier i varor, men även andra myndigheter kan bli aktuella att samarbeta med. Inom EU finns det flera olika nätverk som rör varutillsyn och vi kommer att delta aktivt både i möten, arbetsgrupper och gemensamma projekt.

³¹ Kemikalieinspektionen Rapport Nr 5/14 *Handlingsplan för en giftfrivardag 2015-2020 Skydda barnen bättre, avsnitt 3.5.2*

Bilaga 1 - Lagstiftning

EU-regler som är relevanta för varutillsyn

Regelverk inom EU	Syfte och omfattning avseende kemikalier i varor	Ansvariga departement och centrala myndigheter
Förordning om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier Reach (EG) nr 1907/2006	Förbud och begränsningar för vissa ämnen i vissa varor. Informationskrav för ämnen i varor (artikel 33). Gäller ämnen uppsatta på kandidatförteckningen. Registrerings- och anmälningskrav för vissa ämnen i varor (artikel 7). Tillståndsprövning för vissa ämnen i varor.	Miljödepartementet Kemikalieinspektionen
Biocidförordningen (EG) nr 528/2012	Märkningskrav för biocidbehandlade varor Krav på godkännande för biocider i behandlade varor	Miljödepartementet Kemikalieinspektionen
Produktsäkerhetsdirektivet 2001/95/EG	Direktivet omfattar produkter avsedda för konsumenter och beaktar hälso- och säkerhetsaspekter. Inga specifika kemikaliekrav.	Justitiedepartementet Konsumentverket och andra operativa centrala tillsynsmyndigheter, bl. a. Kemikalieinspektionen
Direktivet om leksakers säkerhet 2009/48/EG	Begränsningar för vissa ämnen (CMR, metaller, allergiämnen) i leksaker samt krav på märkning och dokumentation.	Justitiedepartementet Konsumentverket Elsäkerhetsverket Kemikalieinspektionen
Förordning om material och produkter som är avsedda att komma i kontakt med livsmedel (EG) nr 1935/2004	Bestämmelser för material och produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel. Särskilda rättsakter kan antas för olika materialslag, t.ex. plast. Ett särskilt direktiv finns med en förteckning över ämnen som godkänts för användning vid plasttillverkning (direktiv 2002/72/EG).	Landsbyggsdepartementet Livsmedelsverket
Medicintekniska direktivet 93/42/EEG	Innehåller märkningskrav för vissa ftalater i medicintekniska produkter.	Socialdepartementet Läkemedelsverket
Ekodesigndirektivet 2009/125/EG	Ramdirektivet omfattar idag energianvändande och energirelaterade varor. Syftet är att varorna ska utformas så att deras miljöpåverkan begränsas ur ett livscykelperspektiv. Detaljregler för olika varugrupper införs genom EU-förordningar (s.k. genomförandeåtgärder).	Näringsdepartementet Energimyndigheten
Direktiv om elektriska och elektroniska produkter RoHS 2011/65/EU	Förbud och begränsningar för vissa ämnen i elektriska och elektroniska produkter (Pb, Cd, Hg, Cr (VI), PBB, PBDE). Fler ämnen är beslutade och träder i kraft 2019.	Miljödepartementet Kemikalieinspektionen
Direktiv om elektriskt- och elektroniskt avfall WEEE 2012/19/EU	Krav på viss märkning, insamling, register m.m. för elavfall.	Miljödepartementet Naturvårdsverket
Byggproduktförordningen (EU) nr 305/2011	Övergripande krav på byggnaders funktion och säkerhet. Detaljkrav sätts i standarder av standardiseringsorgan på mandat av kommissionen.	Socialdepartementet Boverket
Direktiv om uttjänta fordon ELV 2000/53/EG	Förbud och begränsningar samt märkningskrav för vissa ämnen i uttjänta bilar (Pb, Cd, Hg, Cr (VI)).	Miljödepartementet Naturvårdsverket
Batteridirektivet 2006/66/EG	Förbud och begränsningar för vissa ämnen i batterier, krav på märkning, insamling, register m.m. (Pb, Cd, Hg)	Miljödepartementet Naturvårdsverket/ Kemikalieinspektionen
Förpackningsdirektivet 94/62/EG	Producentansvar samt förbud och begränsningar för vissa ämnen samt märkningskrav på förpackningar (Pb, Cd, Hg, Cr (VI))	Miljödepartementet Naturvårdsverket/ Kemikalieinspektionen
Ramdirektivet för avfall 2008/98/EG	Inkluderar bl.a. avfallshierarkin, program för förebyggande av avfall (inkl. minskad giftighet), regler för farligt avfall.	Miljödepartementet Naturvårdsverket
POPs-förordningen (EG) nr 850/2004	Förbud för långlivade organiska föreningar upptagna på Stockholmskonventionen och i LRTAP-protokollet varav vissa kan finnas i varor.	Miljödepartementet Kemikalieinspektionen

Svenska regler som är relevanta för varutillsyn

Svenska regelverk	Syfte och omfattning avseende kemikalier i varor	Ansvariga departement och myndigheter
Miljöbalken (1998:808)	Den svenska samlade miljölagstiftningen.	Miljödepartementet Kemikalieinspektionen och andra operativa centrala tillsynsmyndigheter
Produktsäkerhetslagen (2004:451)	Lagen omfattar produkter avsedda för konsumenter och beaktar hälso- och säkerhetsaspekter. Införlivar EU-direktivet om produktsäkerhet.	Justitiedepartementet Konsumentverket och andra operativa centrala tillsynsmyndigheter, bl. a. Kemikalieinspektionen
Lag om leksakers säkerhet (2011:579)	Införlivar EU-direktivet om leksakers säkerhet i svensk lagstiftning.	Justitiedepartementet Konsumentverket Elsäkerhetsverket Kemikalieinspektionen
Förordning (1998:944) om förbud m.m. i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter	Innehåller bland annat förbud mot kvicksilver i varor.	Miljödepartementet Kemikalieinspektionen
Förordning om farliga ämnen i elektrisk och elektronisk utrustning (2012:861)	Införlivar RoHS-direktivet i svensk lagstiftning.	Miljödepartementet Kemikalieinspektionen
Produktsäkerhetsförordning (2004:469)	Innehåller vissa bestämmelser som rör produktsäkerhet. Införlivar EU-direktivet om produktsäkerhet.	Justitiedepartementet Konsumentverket och andra operativa centrala tillsynsmyndigheter
Förordning om leksakers säkerhet (2001:703)	Införlivar EU-direktivet om leksakers säkerhet i svensk lagstiftning.	Justitiedepartementet Konsumentverket Elsäkerhetsverket Kemikalieinspektionen
Miljötillsynsförordningen (2011:13)	Beskriver olika miljöbalksmyndigheters ansvar för operativ tillsyn och vägledning.	Miljödepartementet Kemikalieinspektionen och andra operativa centrala tillsynsmyndigheter
Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer	Innehåller bland annat den lista med komponenter som är undantagna RoHS-reglerna samt regler om leksakers säkerhet.	Kemikalieinspektionen

Reach-förordningen EG (nr) 1907/2006

Reach-förordningen är den kemikalielagstiftning som har ersatt stora delar av de kemikalie-regler som gällde före den 1 juni 2007 i EU och Sverige. Reach står för *Registration, Evaluation, Authorization and Restriction of Chemicals*. Reach omfattar i första hand kemiska ämnen och blandningar av kemiska ämnen men några få bestämmelser gäller även varor. I bilaga XVII finns ett antal begränsningsregler av vilka ett trettiotal begränsar användningen av ämnen i vissa varor. Exempel på sådana ämnen och varor är ftalater i leksaker, nickel i smycken samt azofärgämnen i textil. I Reach-förordningen finns det även ett informationskrav kopplat till farliga ämnen i varor i artikel 33. Denna artikel beskriver leverantörers skyldigheter att lämna information om de särskilt farliga ämnen (SVHC-ämnen) som finns i deras varor i en halt över 0,1 %. Denna information ska alltid lämnas till yrkesmässiga kunder och konsumenter har rätt att på begäran få informationen kostnadsfritt och inom 45 dagar.

De ämnen som betraktas som särskilt farliga och som omfattas av informationskravet listas på den så kallade kandidatförteckningen. Medlemsstater kan föreslå ämnen som anses som särskilt farliga och därefter kan ämnena tas upp på förteckningen. Detta innebär att kandidatförteckningen fylls på med nya ämnen och i dagsläget finns 168 ämnen upptagna. Ämnena på

förteckningen kan sedan läggas till i bilaga XIV som listar ämnen som omfattas av tillståndsregler. Företag som vill använda dessa ämnen måste söka om tillstånd för en särskild användning. Användningen kan till exempel inkludera användningen av ett ämne vid tillverkning av varor. Kravet på tillstånd för användningen av dessa ämnen gäller endast för de varor som tillverkas inom EU, vilket innebär att importerade varor fortfarande kommer tillåtas innehålla dessa ämnen. I dagsläget finns 31 ämnen upptagna på bilaga XIV.

Ytterligare en artikel i Reach-förordningen som berör ämnen i varor är artikel 7. Den innebär att företag som tillverkar eller importerar en vara som innehåller ett ämne som är avsett att avges från varan under normala eller rimligen förutsägbara förhållanden måste registrera ett sådant ämne hos den europeiska kemikaliemyndigheten ECHA om den totala mängden av respektive ämne och tillverkare/importör överstiger 1 ton per år. Ett ämne som redan är registrerat för den aktuella användningen behöver inte registreras. Om en vara innehåller ett ämne som är upptaget på kandidatförteckningen i en halt som överskrider 0,1 viktprocent ska producenten eller importören av varan lämna en anmälan till ECHA, men endast om den totala mängden av ämnet per år och tillverkare/importör överstiger totalt 1 ton. Denna anmälningsplikt gäller även om ämnet inte avges från varan. Om ämnet redan är registrerat för en viss användning eller om exponering för människa och miljö kan uteslutas så behöver anmälan inte ske. Denna anmälan innehåller endast mycket begränsad information och ska inte förväxlas med den mer omfattande registreringsanmälan som ska göras för kemiska ämnen som tillverkas eller importeras.

Reach-förordningen är kopplad till 14 kap. i miljöbalken och därigenom används miljöbalkens tillsynskapitel även med avseende på reglerna i Reach-förordningen. I enlighet med detta har både Kemikalieinspektionen och de kommunala nämnderna tillsynsansvar för begränsningarna och övriga varuregler i Reach-förordningen.

RoHS-direktivet 2011/65/EU

I RoHS-direktivet (Restriction of certain Hazardous Substances) begränsas användningen av bly, kadmium, kvicksilver, sexvärt krom samt de bromerade flamskyddsmedlen PBDE och PBB i elektriska och elektroniska varor. Gränsvärdena för bly, kvicksilver, sexvärt krom och PBDE/PBB är 0,1 % och gränsvärdet för kadmium är 0,01 %. Reglerna infördes den 1 juli 2006 i och med det första RoHS-direktivet 2002/95/EG. Från och med den 2 januari 2013 gäller en omarbetad version av RoHS-direktivet. I och med uppdateringen omfattas ett större antal varor och krav på märkning och dokumentation har införts. Det har även inneburit möjlighet att begränsa fler ämnen, vilket har gjorts för ftalater DEHP, DBP, BBP och DIBP. Begränsningarna för dessa ämnen börjar gälla 2019.

Reglerna i RoHS-direktivet är införlivade i miljöbalken, förordning om farliga ämnen i elektrisk och elektronisk utrustning (2012:861) och Kemikalieinspektionens föreskrift (KIFS 2008:2). Även kommunerna har tillsynsansvar för dessa regler.

Direktivet om leksakers säkerhet 2009/48/EG

I det gamla direktivet om leksakers säkerhet (88/3787EG) begränsades migrationen av åtta metaller, bland annat bly och kadmium. En standard, EN71, är kopplad till direktivet och CE-märkningen på en leksak ska intyga att den uppfyller kraven i direktivet. Direktivet innehåller också ett generellt krav att leksaker inte får innehålla kemikalier som kan skada barns hälsa.

Det nya direktivet om leksakers säkerhet trädde i kraft den 20 juli 2011. Dock behövde inte kemikalierglerna börja tillämpas förrän den 20 juli 2013. Kemikalierglerna i det nya direktivet är betydligt mer omfattande än i det tidigare. Till exempel regleras migrationen av 19 metaller, innehåll av CMR-ämnen, 55 allergiframkallande doftämnen samt nitrosaminer och nitroserbara ämnen i vissa leksaker. Det finns dessutom informationskrav för ytterligare elva doftämnen och kraven på dokumentation av kemikalieinnehåll utökas.

Det nya direktivets regler är införlivade i lagen (SFS 2011:579) om leksakers säkerhet, förordningen (SFS 2011:703) om leksakers säkerhet samt i Konsumentverkets, Elsäkerhetsverkets och Kemikalieinspektionens föreskrifter. De tre myndigheterna har gemensamt tillsynsansvar för reglerna där Kemikalieinspektionen är ansvariga för kemikalie- och brännbarhetsdelarna. De kommunala nämnderna har inte tillsynsansvar över dessa regler.

POPs-förordningen (EG) nr 850/2004

Förordningen om långlivade organiska föroeningar baseras på den globala Stockholmskonventionen samt konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroeningar (CLRTAP). I denna finns ett antal så kallade POPs-ämnen (Persistent Organic Pollutants), som anses vara mycket farliga för människors hälsa och miljön. Varor får inte innehålla de ämnen som listas i förordningen, ämnen såsom hexaklorbensen, kortkedjiga klorparaffiner och vissa bromerade flamskyddsmedel.

POPs-förordningen är kopplad till miljöbalken, vilket innebär att tillsynen följer miljötillsynsförordningen (2011:13). Detta betyder att både Kemikalieinspektionen och kommunerna har tillsynsansvar för reglerna i förordningen.

Produktsäkerhetsdirektivet 2001/95/EG

I det generella produktsäkerhetsdirektivet (GPSD, General Product Safety Directive) beskrivs företagens skyldigheter att säkerställa att de konsumentprodukter som de sätter ut på marknaden är säkra ur hälsosynpunkt, vilket också inkluderar den kemiska aspekten. Reglerna är införlivade i svensk lagstiftning genom produktsäkerhetslagen (SFS 2004:451) och produktsäkerhetsförordningen (2004:469). Dessa generella regler tillämpas då mer specifik lagstiftning saknas i andra regelverk. En riskbedömning av en vara som innehåller ett ämne är ofta nödvändig för att påvisa en allvarlig kemisk risk för människors hälsa vid tillsynsärenden.

Tillsynsansvaret över produktsäkerhetsreglerna är fördelat över ett antal marknadskontrollmyndigheter, dock inte de kommunala nämnderna.

Direktiv 94/62/EG om förpackningar och förpackningsavfall

Detta direktiv begränsar innehållet av vissa metaller i förpackningar. Summan av koncentrationerna av bly, kadmium, kvicksilver och sexvärt krom får inte överstiga 100 mg/kg. Reglerna finns införlivade i svensk lagstiftning via förordning (1998:944) om förbud, i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter. Förpackningar som är avsedda att komma i kontakt med livsmedel är dock undantagna dessa regler eftersom de regleras i annan lagstiftning.

Denna förordning (1998:944) är kopplad till miljöbalken vilket betyder att både Kemikalieinspektionen och kommunerna kan utöva tillsyn enligt dessa regler.

Batteridirektivet 2006/66/EG

Batteridirektivet innehåller begränsningar av kvicksilver och kadmium i batterier. Dessa regler är införlivade i förordning (1998:944) om förbud i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter som är kopplad till miljöbalken. Både Kemikalieinspektionen och kommunerna kan utöva tillsyn på detta område.

Biocidförordningen (EG) nr 528/2012

Biocidförordningen trädde i kraft 1 september 2013 och innehåller bland annat regler för biocidbehandlade varor. En behandlad vara definieras som varje ämne, blandning eller vara som har behandlats med eller som avsiktligt innehåller en eller flera biocidprodukter. Detta gäller så länge biocidfunktionen hos den behandlade varan inte är vad man kallar ”primär”. Är funktionen primär anses den behandlade varan i sig själv vara en biocidprodukt. Biocidbehandlade varor får släppas ut på marknaden endast om samtliga verksamma ämnen som varan behandlats med är godkända för relevant produkttyp och användning. Särskilda märkningskrav för behandlade varor gäller från 1 september 2013.

Reglerna är kopplade till miljöbalken och både Kemikalieinspektionen och kommunerna kan utöva tillsyn över dem.

Miljöbalken 1998:808

I miljöbalken finns den samlade svenska miljölagstiftningen. I denna finns regler och straffbestämmelser för bland annat Reach-förordningen och RoHS-direktivet. Förutom specifika regler finns även de allmänna hänsynsreglerna som bland annat handlar om substitution och försiktighetsprincipen.

Tillsynsansvaret över reglerna i miljöbalken fördelas enligt miljötillsynsförordningen (2011:13).

LIVSFS 2006:20

Specialregler för begränsning av nitrosaminer och nitroserbara ämnen i nappar finns i en av Livsmedelsverkets föreskrifter. Ansvaret för denna tillsyn var tidigare endast Livsmedelsverkets men i dag är den uppdelad mellan Livsmedelsverket och Kemikalieinspektionen. Kemikalieinspektionen har tillsynsansvar för de nappar som inte är avsedda att komma i kontakt med livsmedel, så kallade sugnappar. Även kommunerna har tillsynsansvar för detta område.

Nationella specialregler

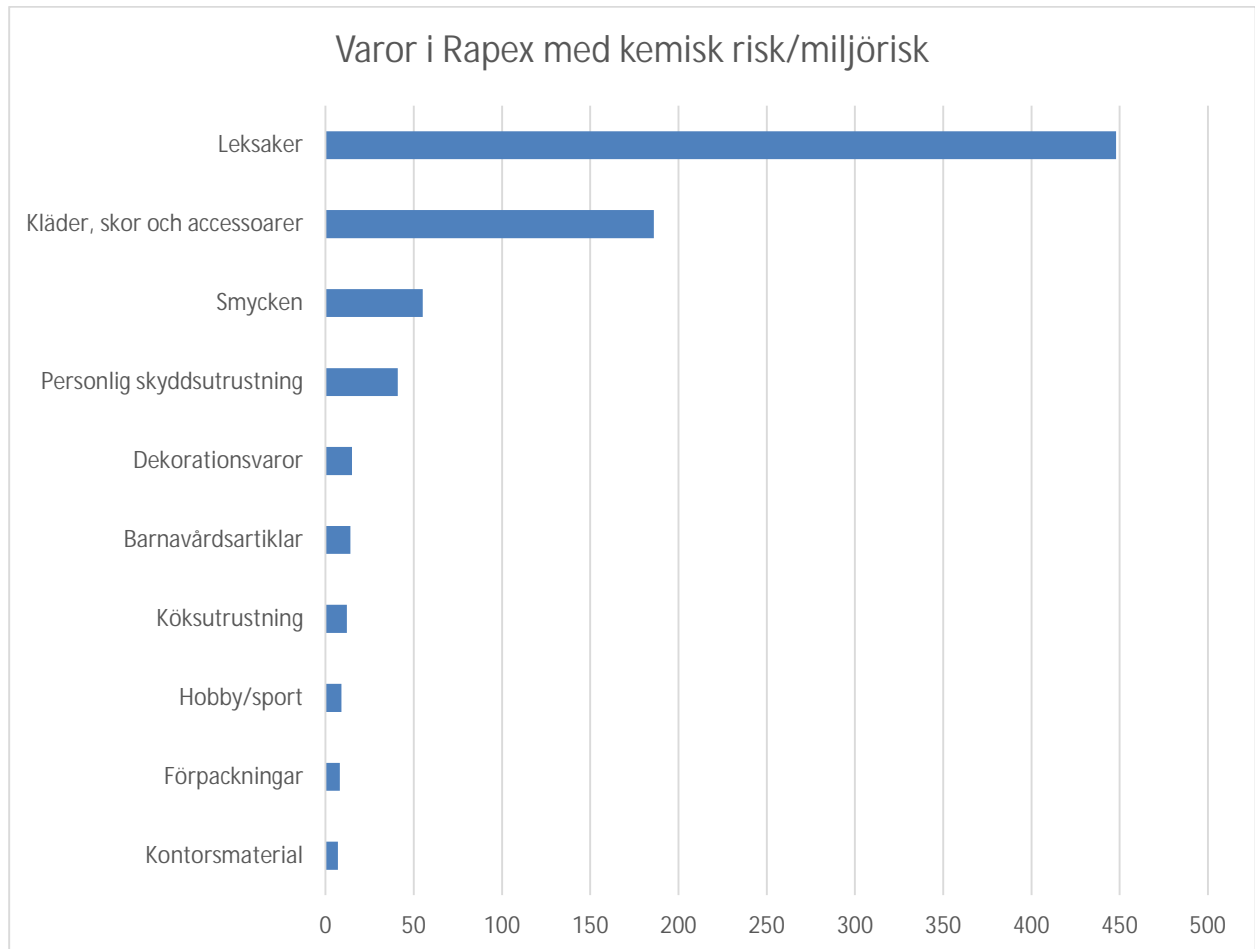
Det finns ett fåtal unika svenska regler som reglerar kemiska ämnen i varor. En av dessa är det svenska kvicksilverförbudet som finns i förordningen (1998:944) om förbud i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter. Varor som innehåller kvicksilver får inte släppas ut på den svenska marknaden eller yrkesmässigt föras ut ur Sverige. Det finns dock undantag för bland annat vissa fordon och forskningsutrustning. Kemikalieinspektionen och kommunerna har tillsyn över dessa regler.

Förordning 1998:944 innehåller även 16§ som innebär att sjukvårds- och sanitetsartiklar, klädesplagg och material till sådana samt hushållsgods inte får överlåtas om de innehåller kemikalier som kan befaras skada människors hälsa. Kemikalieinspektionen och kommunerna ansvarar för denna tillsyn.

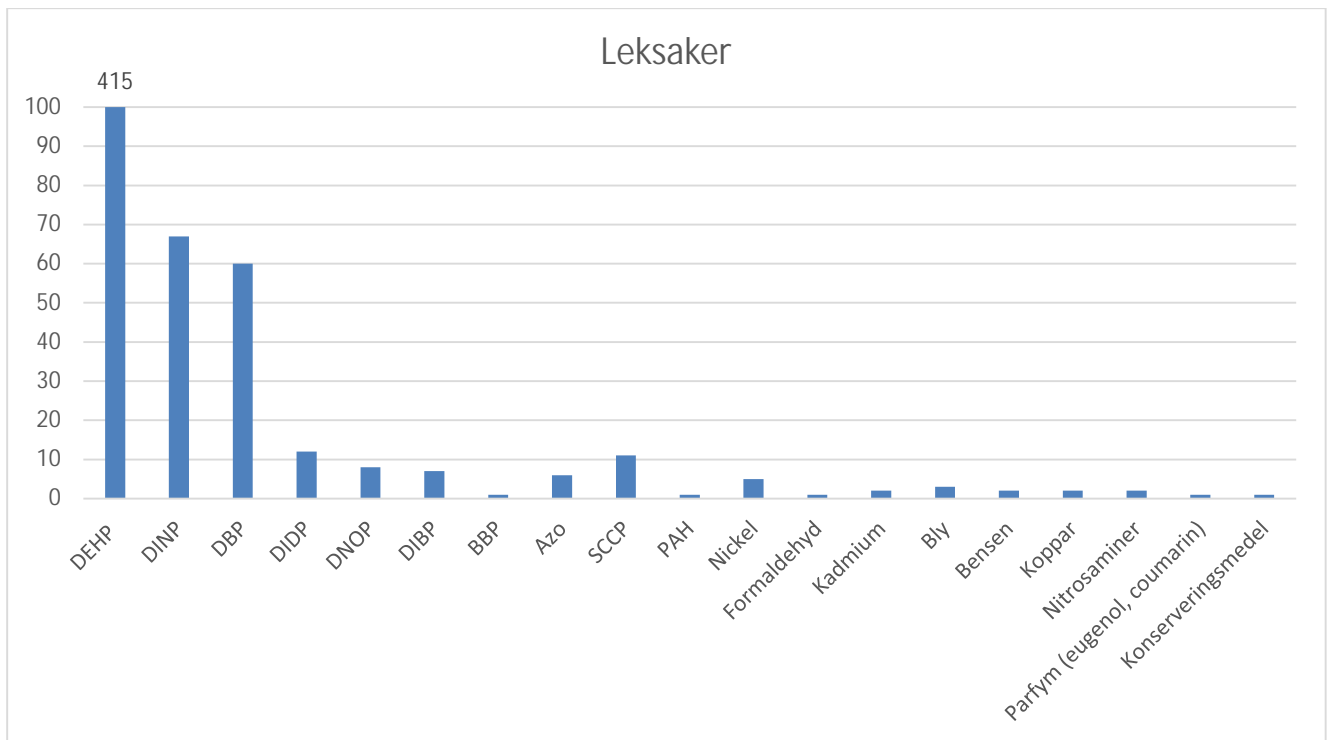
I Kemikalieinspektionens föreskrift (KIFS 2008:2) finns ett förbud mot att tillverka eller föra in träbaserade skivor som avger mer än en viss halt formaldehyd. Kemikalieinspektionen och kommunerna är tillsynsmyndigheter för denna regel.

Bilaga 2 – Rapex-sammanställning

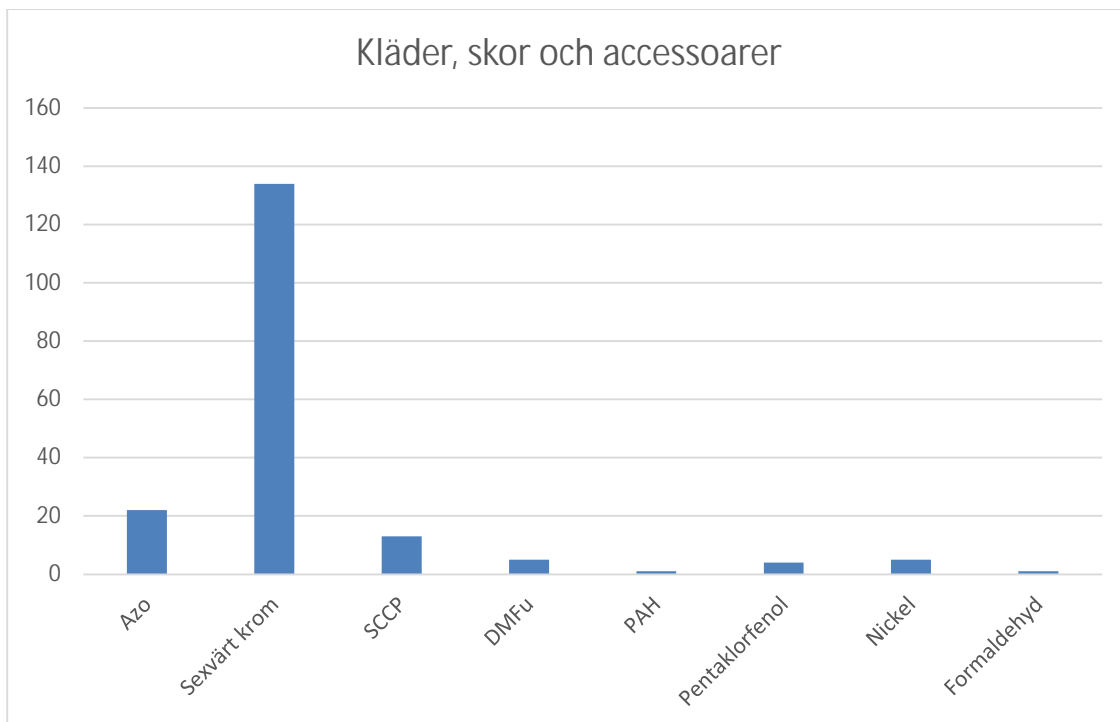
Sammanställningen baseras på sökningar i Rapex-veckorapporterna från EU-kommissionen³². Siffrorna avser år 2013 och 2014 och endast varor som faller inom Kemikalieinspektionens tillsynsområde och som har rapporterats ha kemisk risk eller miljörisk redovisas. Även myndighetens egna notifikationer ingår.

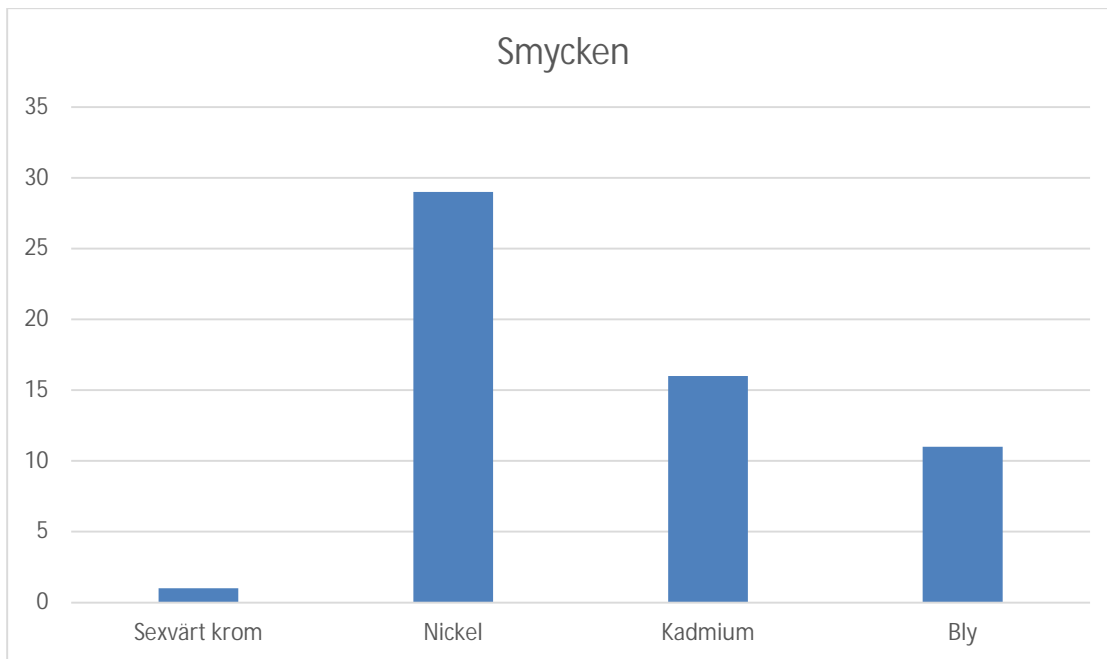
³² <http://ec.europa.eu/consumers/safety/rapex/alerts/main/index.cfm?event=main.listNotifications>

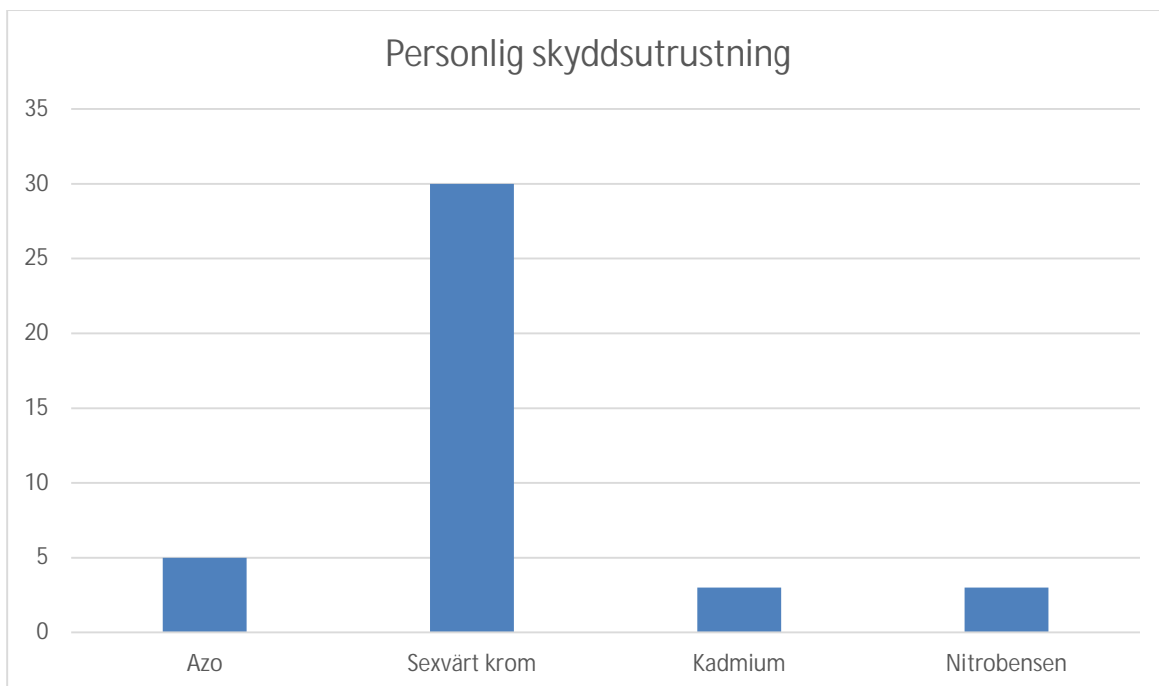
Varor: dockor, mjuka plastleksaker, tuschpennor, utklädningskläder m.m.

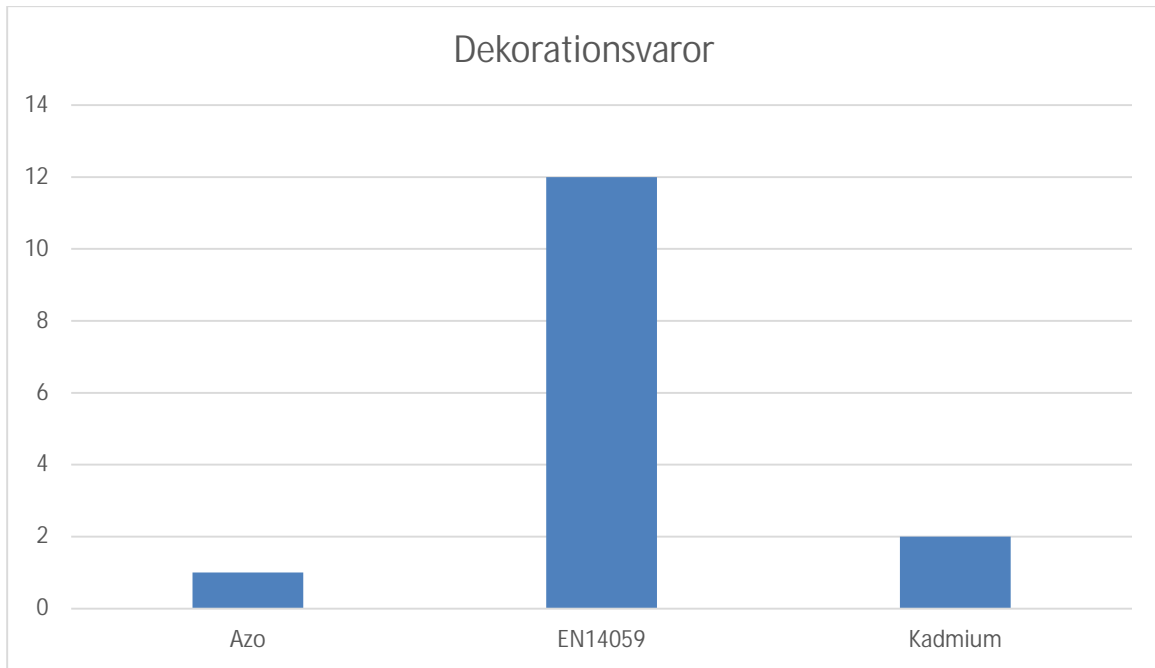
Varor: läderskor, väskor, handskar, scarf, smycken, huvudbonader, mobilfodral, jacka, plånbok, kläder, peruk, sängkläder

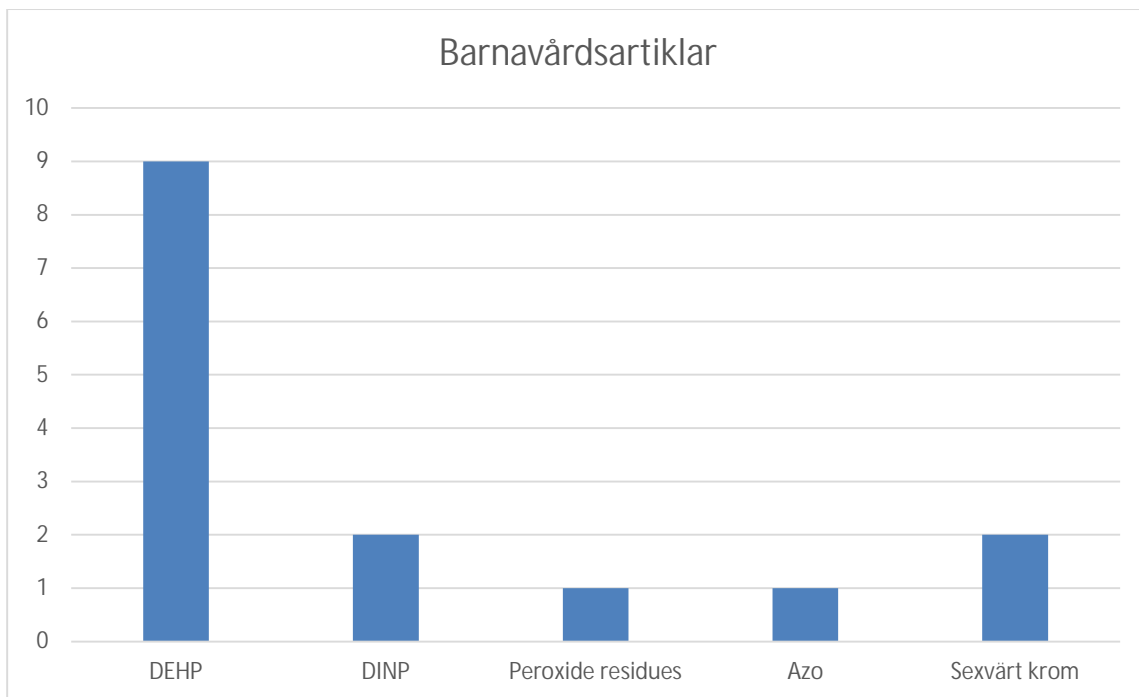
Varor: klockor, örhängen, halsband, armband, piercingsmycken, ringar, håraccessoarer

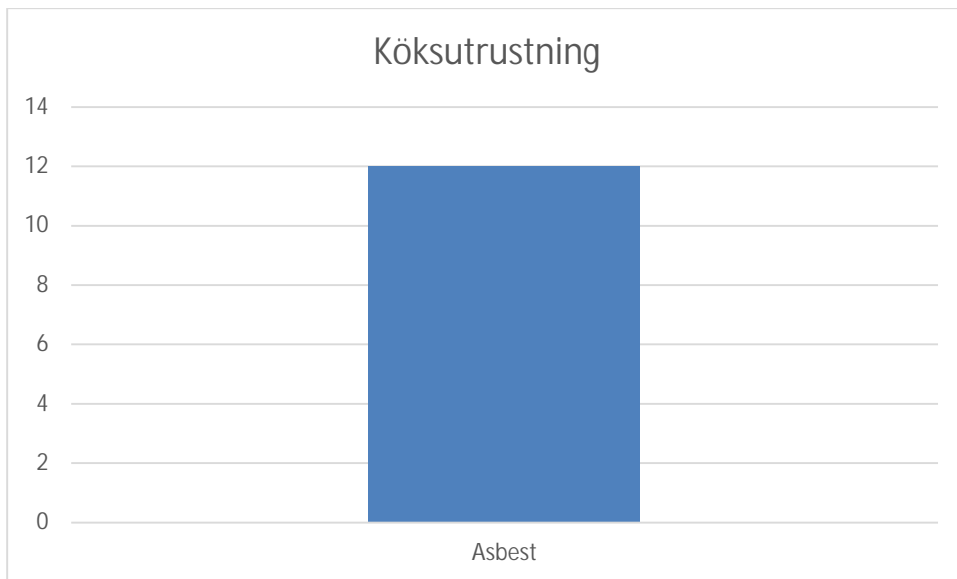
Varor: arbetshandskar (krom i PPE-regler), arbetsskor, reflexer, motorcykelhandskar

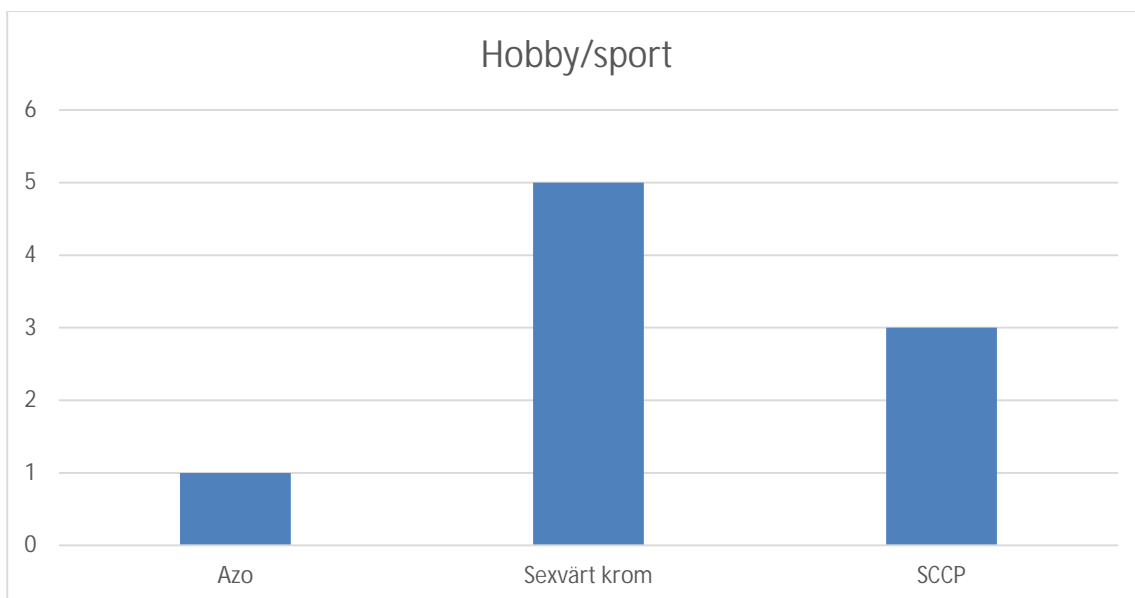
Varor: oljelampor (de flesta Sveriges), prydnadskudde, bordsunderlägg, väggdekoration

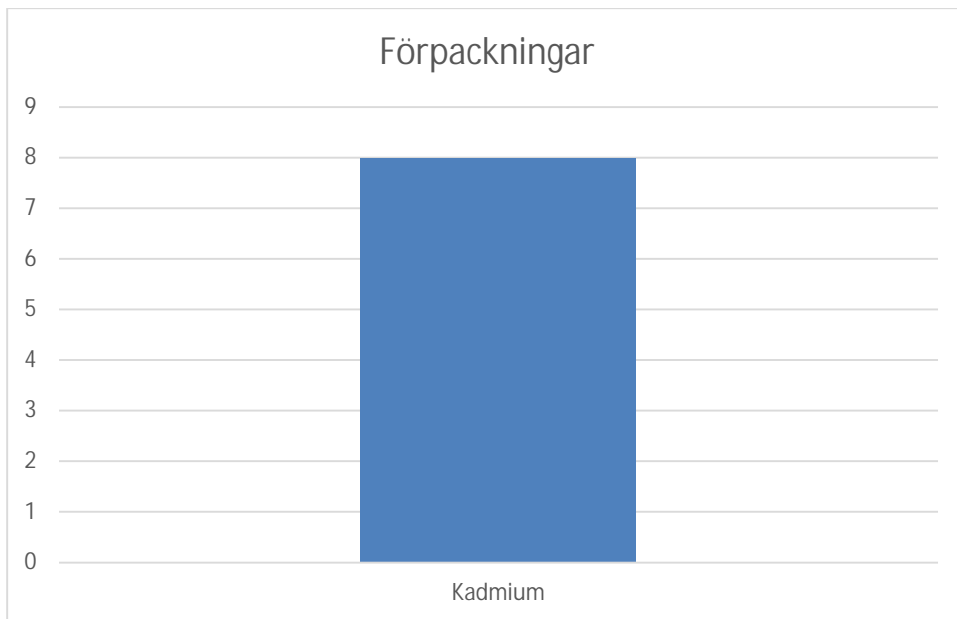
Varor: Haklappar, napp, åkpåse, skötmadrass, barnstol, barnskor

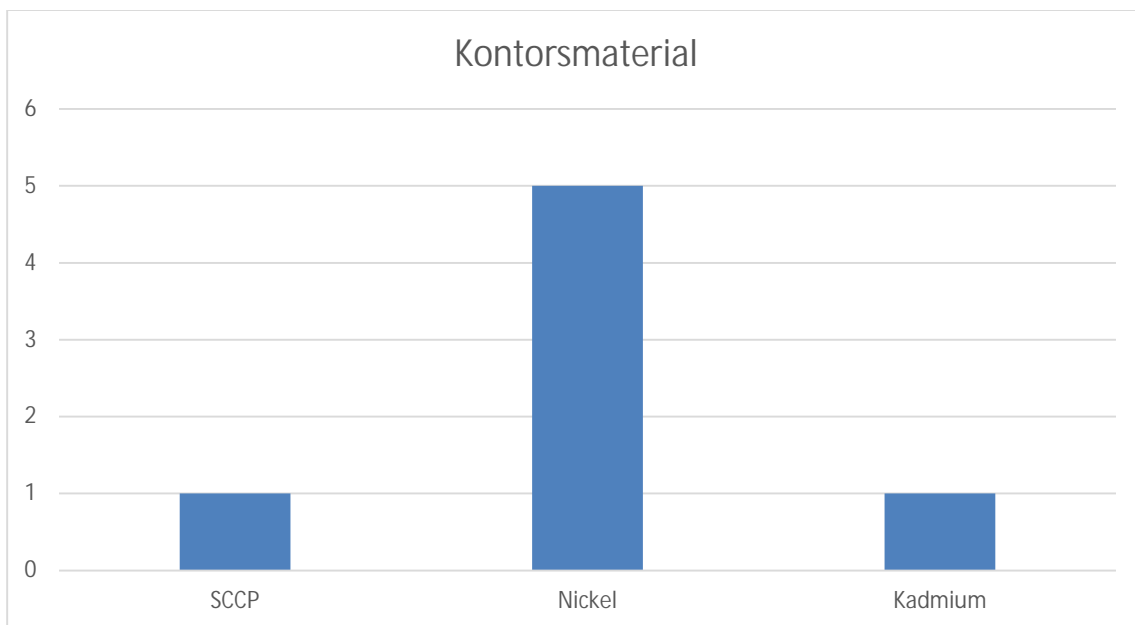
Varor: termosar

Varor: läderhandskar, hopprep, yogamatta, skridskor

Varor: plastförpackningar (genomskinlig PVC)

Varor: Pennor, pennskrin, anteckningsbok

Bilaga 3 – EU-nätverk för varutillsyn

Inom EU finns flera olika nätverk som berör tillsyn av kemikalier i varor. Nedan ges en kort beskrivning av dessa samt Kemikalieinspektionens medverkan i dem.

Reach Forum

Reach Forum³³ (Forum för informationsutbyte om verkställighet) inrättades i och med att Reach-förordningen trädde i kraft. Det är den europeiska kemikaliemyndigheten ECHA som håller i forumet och varje medlemsland är skyldig att delta. Inom Reach Forum ska tillsynsfrågor gällande Reach³⁴ och CLP-förordningen³⁵ behandlas och även frågor om biocider kommer att omfattas framöver. Forumet har haft flera gemensamma tillsynsprojekt och det första som handlar om varor (begränsningar i bilaga XVII) utförs under 2016. Kemikalieinspektionen deltar i arbetsgruppen som planerar och leder projektet. Det finns även ett stort antal andra arbetsgrupper som bland annat tittar på tillsynsbarheten i nya lagförslag och tar fram vägledningsdokument. Vi deltar i ett antal sådana grupper.

Prosafe

Prosafe³⁶ är ett nätverk för myndigheter inom EU som arbetar med tillsyn och produkt-säkerhet. I nätverket ingår även myndigheter som arbetar med produktsäkerhet ur andra perspektiv än kemiska. Till exempel deltar Konsumentverket från Sverige. Kemikalieinspektionen blev medlem i nätverket under 2014 och vi deltar i det gemensamma projekt som startar 2016 som fokuserar på ftalater i leksaker. Ett metodprojekt som vi ska delta i handlar om hur man som tillsynsmyndighet kan påverka företag att ”göra rätt”.

AdCo-grupper för RoHS-direktivet och Leksaksdirektivet

Inom EU finns ett samarbete mellan tillsynsmyndigheter i olika länder i informella grupper som kallas för *Administrative Cooperation Groups* (AdCos). Det finns grupper för flera olika harmoniserade produkt direktiv såsom RoHS-direktivet³⁷ och Leksaksdirektivet³⁸. Grupperna samlas en eller ett par gånger per år för att diskutera tillsynspraxis, planera gemensamma projekt och i vissa fall ta fram vägledningsmaterial³⁹.

Kemikalieinspektionen har deltagit i RoHS-AdCo under många år. Vi har varit projektledare för två stycken gemensamma projekt i gruppen gällande hemelektronik under 2012 och 2014 och kommer även vara det för ett gemensamt projekt under 2016.

Tidigare har endast Konsumentverket deltagit från svensk sida i Toys-AdCo men från och med hösten 2015 deltar även Kemikalieinspektionen på de möten där kemikaliefrågor diskuteras.

³³ <http://echa.europa.eu/sv/about-us/who-we-are/enforcement-forum>

³⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach)

³⁵ Europaparlamentets och rådets förordning (EG)nr 1272/2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar (CLP)

³⁶ <http://www.prosafe.org/>

³⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/65/EU om begränsning av användningen av vissa farliga ämnen i elektrisk och elektronisk utrustning (RoHS)

³⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/48/EG om leksakers säkerhet (Direktivet om leksakers säkerhet)

³⁹ http://ec.europa.eu/growth/sectors/toys/safety/guidance/index_en.htm

CLEEN

CLEEN står för *Chemical Legislation European Enforcement Network* och är ett frivilligt nätverk för myndigheter inom EU med fokus på tillsyn av POPs-förordningen⁴⁰, Detergent-förordningen⁴¹, Växtskyddsmedelsförordningen⁴², Biocidproduktförordningen⁴³ och VOC-direktivet⁴⁴. Möten hålls en gång om året och däremellan utförs gemensamma projekt. Kemikalieinspektionen har varit projektledare för ett projekt rörande biocidbehandlade varor under 2014-2015. Frågor som rör biocider kommer framöver flyttas till Reach Forum.

NKG tillsyn

Inom Norden finns ett samarbete gällande kemikaliefrågor i den så kallade *Nordiska Kemikaliegruppen* (NKG) som finns under Nordiska Ministerrådet. Det finns flera undergrupper till NKG och en av dessa rör tillsyn. I denna grupp träffas myndigheter från Norge, Sverige, Danmark, Finland, Island och Färöarna för att diskutera tillsynsrelaterade kemikaliefrågor. Gruppen bedriver också gemensamma projekt och bland annat har textil och skor kontrollerats⁴⁵.

⁴⁰ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 850/2004 om långlivade organiska föroreningar (POPs)

⁴¹ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 648/2004 om tvätt- och rengöringsmedel.

⁴² Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2009 om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden

⁴³ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 528/2012 om tillhandahållande på marknaden och användning av biocidprodukter.

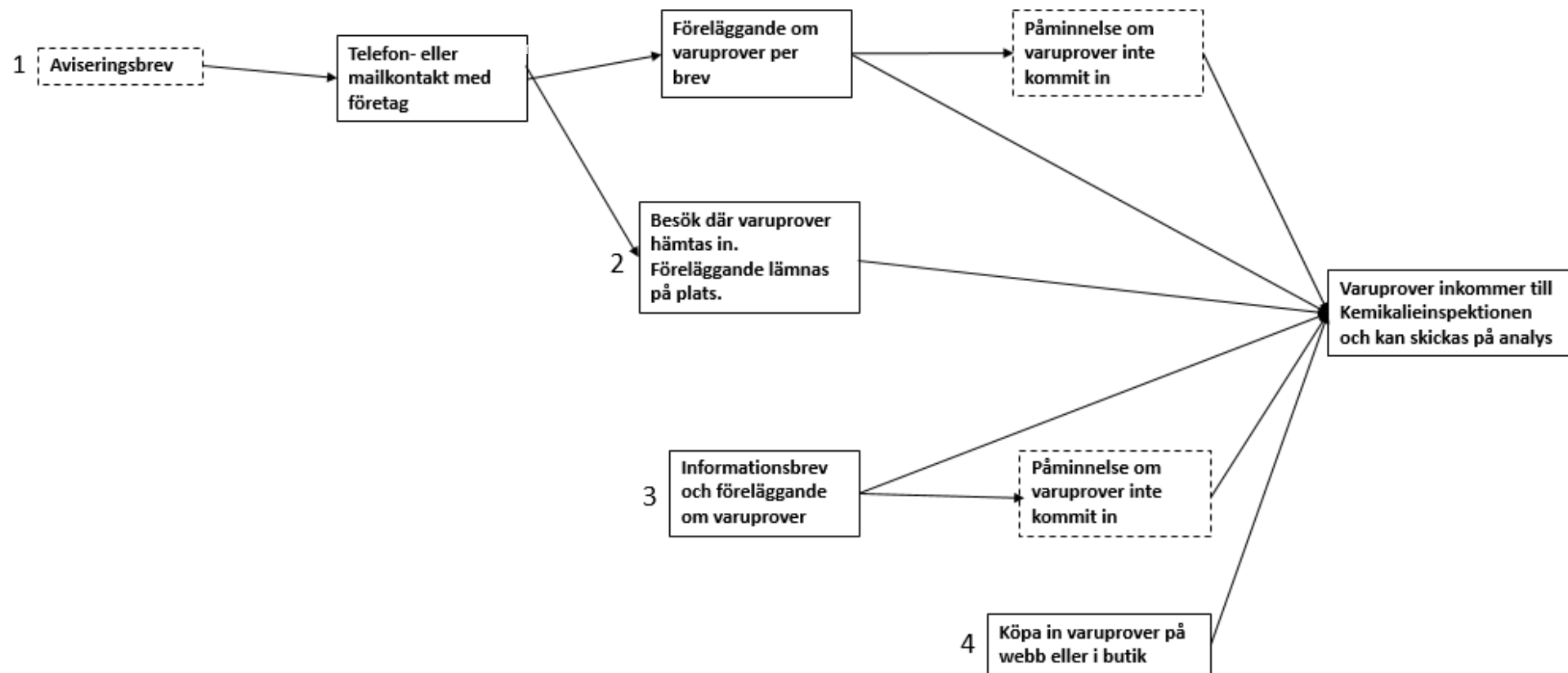
⁴⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/42/EG om begränsning av utsläpp av flyktiga organiska föreningar förorsakade av användning av organiska lösningsmedel i vissa färger och lacker samt i produkter för fordonsreparationslackering och om ändring av direktiv 1999/13/EG.

⁴⁵ <http://www.norden.org/sv/nordiska-ministerraadet/ministerraad/nordiska-ministerraadet-foer-miljoe-mr-m/institutioner-samarbetsorgan-och-arbetsgrupper/arbetsgrupper/nordiska-kemikaliegruppen-nkg/publikationer-och-rapporter>

Bilaga 4 - Varuprover

Figur 3 ger en schematisk bild av hur förfarandet med att begära in och köpa in varuprover går till.

Det finns flera för- och nackdelar med de olika tillvägagångssätten. Att köpa varuprover tar generellt sätt mindre tid och underlättar valet av varuprover. Dock blir utgifterna större och det kan vara svårare att få uppgifter om primärleverantörer. Att begära in varuprover direkt från företagen minskar kostnaderna men kan ta längre tid och risken är att mindre relevanta varor kontrolleras.

Figur 3. Bilden visar olika sätt som varuprover för tillsyn kan begäras eller köpas in av Kemikalieinspektionen.

Ordlista

BBP = benzybutylftalat

BIT = benzisothiazolinone

CLEEN = Chemical Legislation European Enforcement Network

CMR = Carcinogenic, Mutagenic, toxic for Reproduction (carcinogent, mutagent, reproduktionstoxiskt)

DBP = dibutylftalat

DDT = diklordifenyltrikloretan

DEHP = diethylhexylftalat

DIBP = diisobutylftalat

DIDP = diisodecylftalat

DINP = diisononylftalat

DNOP = di-n-oktylftalat

ECHA = European Chemical Agency

GPSD = General Product Safety Directive

HBCDD = hexabromcyklododekan

MI = methylisothiazolinone

MCI = methylchloroisothiazolinone

NKG = Nordiska kemikaliegruppen

NP = nonylfenol

NPEO = nonylfenoletoxilater

PAH = Polycyclic Aromatic Hydrocarbons (polycykliska aromatiska kolväten)

PBB = Polybromerade bifenyler

PBDE = polybromerade difenyletrar

PBT = Persistent, Bioackumulering, Toxic (persistent, bioackumulerande, toxiskt)

PCB = polyklorerade bifenyler

POP = Persistent Organic Pollutants

PVC = polyvinylklorid

Rapex = Rapid alert system for non-food consumer products

RoHS = Restrictions of certain Hazardous Substances

SCCP = Short-Chain Chlorinated Paraffins (kortkedjiga klorparaffiner)

SVHC = Substances of Very High Concern (särskilt farliga ämnen)

VOC = Volatile Organic Compounds (flyktiga organiska ämnen)

vPvB = very Persistent, very Bioackumulation (mycket persistent, mycket bioackumulerande)

KEMI

Kemikalieinspektionen

Box 2, 172 13 Sundbyberg
08-519 41 100

Besöks- och leveransadress
Esplanaden 3A, Sundbyberg

kemi@kemi.se
www.kemikalieinspektionen.se